

ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΡΟΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛ. ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

1887 ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

ΕΤΟΣ Γ' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Β'

ΑΙ ΟΥΣΙΩΔΕΣΤΕΡΑΙ

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

(Συνέχ. ἴδ. φυλλ. ζ' σ. 331).

6) Ἀκροαματικὴ μορφή τῆς διδασκαλίας.

Κατὰ τὴν μορφήν ταύτην ὁ διδάσκαλος διηγείται ἐν λόγῳ συνεχεῖ τὰς παραστάσεις καὶ ἐννοίας, ἃς θέλει νὰ γεννήσῃ ἐν τῇ ψυχῇ τῶν μαθητῶν. Ὁ διδάσκαλος διηγείται, ὁ δὲ μαθητὴς ἀκούει καὶ ἀντιλαμβάνεται. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διήγησις ἀπαιτεῖ ἐν πρώτοις παρὰ τῶν παρόντων τὴν ἀκρόασιν, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ἡ μορφή αὕτη ἐκ τοῦ ἀκροᾶσθαι ἀκροαματικὴ.

Παραδόσεις καθ' ὅλον τὸν κανόνα τῆς τέχνης, οἷας ἐν ταῖς ἀνωτέραις Σχολαῖς ἀπαντῶμεν, ἡ Δημοτικὴ Σχολὴ οὔτε ἔχει οὔτε δύναται νὰ ἔχη ἐν ταύτῃ ἡ ἀκροαματικὴ μορφή περιορίζεται εἰς παιδικὰς διηγήσεις καὶ ἀπλῶς περιγραφάς.

Εἰς τὴν διήγησιν καὶ αὐτὸ τὸ μικρὸν παιδίον εὐχαρίστως ἐντείνει τὸ οὖς αὐτοῦ. Διὸ ἠδυνάμεθα τὴν ἀκροαματικὴν μορφήν ὡς τὸ φύσει ἀρχέτυπον εἶδος πάσης διδασκαλίας νὰ ὀνομάσωμεν μητέρα ὅλων τῶν μορφῶν. Ἐφαρμόζεται δ' αὕτη ἐν τῇ Δημοτικῇ Σχολῇ ἐπὶ πολλῶν μα-

θημάτων π. χ. Ἱερᾶς Ἱστορίας, Ἱστορίας, Κατηγήσεως, καὶ Γεωγραφίας, ὅταν ὁ διδάσκαλος παρεμβάλλῃ ἐν αὐτοῖς διηγήσεις· πρὸς τούτοις δὲ καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς γλώσσης, ὅταν ταύτην ποιῆται ἐπὶ διηγημάτων. Τὸ δύνασθαι καλῶς διηγέσθαι ἐστὶ λίαν πολῦτιμον δῶρον τῷ διδασκάλῳ. Ὁ τόνος δέον νὰ ᾖ παιδικός, τὸ λεκτικὸν δημῳδὸς καὶ ἀπλοῦν προσέτι δὲ ἐξαισθητοῦν καὶ ἔντονον. Ἐνταῦθα χωρεῖ καὶ ἡ ἐξακριβῶσις τῶν διδασκομένων, διότι οἱ μὲν ἐνήλικες δύνανται νὰ ἐννοήσωσι καὶ ἐξωθεν τὸ ἐξυπακούμενον, τὸ παιδίον ὅμως θέλει ν' ἀκούσῃ πάντα ταῦτα ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου, διὰ νὰ δυνήθῃ νὰ σχηματίσῃ ἱστορικὴν εἰκόνα κατὰ πάντας καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους χαρακτῆρας. Ὁρθότατα παρατηρεῖ ὁ Palmer ὅτι «Τὸ ὀρθῶς διηγέσθαι ἀπαιτεῖ σῶμα καὶ φυσικὸν προτέρημα καὶ ἱκανὴν ἄσκησιν. Οὐδεὶς μανθάνει ὀρθῶς νὰ διηγῆται, ἂν μὴ πρότερον ἀκούσῃ τινὰ ὀρθῶς διηγούμενον· μόνον ὅταν τὸ προτέρημα τοῦ ὀρθῶς διηγέσθαι ἐνυπάρχῃ παρά τινι εἰς μέγαν βαθμὸν, καὶ τότε ὅμως πάλιν διὰ τῆς ἀκροάσεως ταύτης ἀφυπνίζεται.» Ἡ ἁγία Γραφή, ὁ Ὅμηρος ὁ Ἡρόδοτος διηγούνται μὲ θαυμαστὴν ἀπλότητα τόσον δημῳδῶς, ἐναργῶς καὶ ἀρεστῶς, ὥστε ὁ λαὸς τὰς ἱστορίας αὐτῶν ἀγαπᾷ πάντοτε ἐκ νέου προθύμως ν' ἀκούῃ. Ἐκ τῶν ἱστοριῶν αὐτῶν δύναται καὶ ὁ δημοδιδάσκαλος νὰ διδασκῆται, πῶς νὰ διηγῆται παιδικῶς καὶ δημῳδῶς.

Ἡ περιγράφουσα μορφή ἐφαρμόζεται ἐν τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ γεωμετρικῇ ἀναγομέναις ἀμφοτέραις εἰς τὴν ἐποπτικὴν καλουμένην διδασκαλίαν. Διηγέσθαι καὶ περιγράφειν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα σχέσις, οἷαν ὁ χρόνος καὶ ὁ χώρος· διότι τὸ μὲν διηγέσθαι σχετίζεται μετὰ τῶν χρονικῶν γεγονότων, τὸ δὲ περιγράφειν μετὰ τῶν τοπικῶν σχημάτων.

Μετὰ τῆς περιγραφικῆς μορφῆς συγγενεῦσι ἡ διήγησις. Ἡ περιγράφουσα μορφή λέγεται καὶ γίνεται ζωηρά, ὅταν ὁ διδάσκαλος διηγῆται μετὰ ζωηρότητος ἐκεῖνα τὰ ἀντικείμενα, ὅσα χρήζουσι ζωηρῶν χρωμάτων ἐν τῇ διηγήσει· π. χ. ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων καταστροφῇ τοῦ Μεσολογγίου ζωγραφίζει διὰ ζωηρῶν χρωμάτων τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῆς πόλεως ἐν καιρῷ τῆς πολιορκίας, τῆς ἀλώσεως αὐτῆς καὶ τὰ τοιαῦτα, εἶτα τὴν φυγὴν τῶν κατοίκων. Ἡ περιγραφή τῶν καλλονῶν τοῦ ἔαρος, τοῦ φθινοπώρου, θερυνῆς τινὸς ἐσπέρας, τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἐν χάραις καλῶς ὑπὸ τῆς φύσεως πεπρωκισμέναις καὶ τῶν τοιούτων, ἀνάγκη νὰ γίνηται διὰ χρωμάτων ζωηροτέρων τῶν συνήθων. Κατὰ τὴν ἀκροαματικὴν μέθοδον ὁ διδάσκαλος μόνον ὁμιλεῖ, τὸ δὲ παιδίον ἀκροᾷται μόνον καὶ ὀφείλει νὰ

προσέχῃ. Ἄλλ' ἂν ἐν τοῖς ἐνήλιξις ἀποβαίνει δύσκολον νὰ παρακολουθῶσι μετὰ προσοχῆς παρατεταμέναις διηγήσεις, εὐνόητόν ἐστι πόσον τὰ μικρὰ παιδία ταχύτερον κουράζονται. Τὰ παιδία ἀγαπῶσι καὶ τὴν μεταβολήν, εὐχαριστοῦνται μᾶλλον εἰς τοιαύτην μορφήν διδασκαλίας, ἥτις καθιστᾷ αὐτὰ λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἐνεργά. Διὸ ἡ Ἀκροαματικὴ μορφή δυνατὸν μὲν ἐστὶν ὅτε καρποφόρως νὰ ἐφαρμόζηται ἐν τῇ στοιχειώδει διδασκαλίᾳ, ἀλλὰ δέον ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ ᾖ ἡ μόνη καὶ ἐπικρατοῦσα.

γ) Ἡ ἐρωτηματικὴ (Κατηχητικὴ) μορφή.

Ἡ στοιχειώδης διδασκαλία ἐστὶν οὐσιωδῶς καὶ κυρίως ἐρωτηματικὴ· ἐὰν ἐπέτρεπεν ὁ χρόνος νὰ ἐκθέσῃ τις, πῶς ἡ ἐρωτηματικὴ μέθοδος ἐπεκράτησε κατὰ μικρὸν ἐν τῇ Δημοτικῇ Σχολῇ, ἡ ἐκθεσις αὕτη θ' ἀπετέλει πλήρη ἱστορίαν τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας. Ὅστις τὴν ἐρωτηματικὴν μέθοδον τοῦ κατηχεῖν καὶ ἐξετάζειν ἐξορίζει ἐντελῶς ἐκ τῆς Σχολῆς του, λέγει ὁ ἀρχαῖος Trozendorf, οὗτος ἀφαιρεῖ τὸν ἥλιον ἐκ τοῦ κόσμου. Ἡ μορφή αὕτη δύναται κληθῆναι Κατηχητικὴ, διότι ἐπὶ τῆς Κατηγήσεως ἐξετάθη καὶ ἀνεπτύχθη, εἶτα δὲ ἐκεῖθεν ἐφηρμόσθη καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν μαθημάτων. Τὸ καλῶς διηγέσθαι ἐστὶ καλόν, ἀλλ' ἐτι κάλλιον τὸ καλῶς ἐρωτᾶν· τὸ καλῶς διηγέσθαι ἐστὶ δύσκολον, ἀλλὰ δυσκολώτερον τὸ καλῶς ἐρωτᾶν. Διάσημός τις Γερμανὸς ἱεροκήρυξ καὶ κατηχητῆς σῶμα, ἔλεγεν, ὅτι προὔτιμα δεκάκις νὰ κηρύττῃ, ἢ ἅπαξ νὰ κατηχήσῃ.» διότι ἐν κατηχητικὸν μάθημα ἐκούραζεν αὐτὸν περισσότερον δέκα κηρυγμάτων. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἔμπειροι κατηχηταὶ περιπίπτουσιν εὐκόλως εἰς τὸ σφάλμα νὰ διηγῶνται, ὅπου ἔπρεπε νὰ ἐρωτῶσιν. Ὑπεδείχθη δ' ἀρκούντως πῶς ἡ ἐρωτηματικὴ ἐν γένει ἐστὶν δυσκολώτερα τῆς ἀκροαματικῆς. Ὁ διηγούμενος διδάσκαλος δὲν ἐννοεῖ, ἢ οὐχὶ ἀμέσως, ἐὰν τὰ παιδία ἐννοῶσιν αὐτόν, ἐνῷ ὁ ἐρωτῶν αἰσθάνεται τοῦτο παρευθὺς· διότι ὅταν τὰ παιδία δὲν ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ἐρωτήσεις αὐτοῦ, τοῦτο δηλοῖ ἢ ὅτι πράγματα δύσκολα ἐρωτᾷ, ἢ ὅτι τὰ παιδία δὲν δύνανται νὰ σκεφθῶσι. Διὰ τῆς δεξιῶς ἡσκημένης ἐρωτηματικῆς μορφῆς ἔρχεται ὁ διδάσκαλος εἰς ἄμεσον συνάφειαν μετὰ τῆς σκέψεως τῶν παιδιῶν καὶ ἀπασχολεῖ ταύτην διαρκῶς. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀκριβῶς ἡ μορφή αὕτη ἐστὶ τὰ μάλα μορφωτικὴ τοῦ πνεύματος. Ἡ ἐρώτησις ποιεῖ τὴν Σχολὴν σκεπτομένην. Ἐπειδὴ διὰ ταύτης γεννᾶται διάλογος, καθ' ὃν τὸ παιδίον σκέπτεται καὶ ὁμιλεῖ, ἀδιακόπως μετὰ τοῦ διδασκάλου, διὰ τοῦτο αὕτη

καθίστησι καὶ τὴν διδασκαλίαν παιδρὰν καὶ ζωηράν. Ἐν ὀλίγοις ἡ ἐρώ-
τησίς ἐστιν ἐν τῇ χειρὶ ἐμπείρου διδασκάλου ἢ μαγικῆ ῥάβδος, δι' ἧς
ἀφυπνίζει τὰ πνεύματα. Ἡ ἐρώτησις ἦτο ἐπίσης ἡ ζωὴ τῆς διδασκαλίας
(διδασκτικῆς μεθόδου) τοῦ Σωκράτους, ὅστις, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ἐπι-
δεξιῶς ἐρωτῶν ἀνέπτυσε τὰς ἰδέας ἐκ τῶν σπλάγγων καὶ ἐκέντα τὴν
αὐτενέργειαν τοῦ μαθητοῦ παντοιοτρόπως.»

Ὁ Σωκράτης ποιούμενος χρῆσιν τῆς μεθόδου ταύτης ἐπειράτο νὰ
μαιεύῃ τὴν διάνοιαν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν κύησιν τῆς ἀληθείας. «ὦ Σώ-
κρατες, ἀποκρίνου, ἐπειδὴ καὶ εἴωθας χρῆσθαι τῷ ἐρωτᾶν τε καὶ ἀποκρί-
νεσθαι.» (Πλ. Κριτ. σ. 51.)

Παρατίθεμεν βραχεῖαν διδασκαλίαν περὶ τῆς οὐσίας τῆς ἐρωτήσεως
ἐξετάζομεν δὲ τὴν οὐσίαν τῆς ἐρωτήσεως, ἐπὶ τῆς ἐξῆς προτάσεως.

«Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνίκησε τοὺς Πέρσας ἐν Σαλαμῖνι.» Ἐπὶ τῆς προ-
τάσεως ταύτης ποιούμεν τὰς ἐξῆς ἐρωτήσεις. 1) Τίς ἐνίκησε τοὺς Πέρσας;
2) Τίνα ἐνίκησεν ὁ Θεμιστοκλῆς; 3) ποῦ ἐνίκησεν ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς
Πέρσας; 4) ἐν Σαλαμῖνι ἐνίκησεν ὁ Θεμιστοκλῆς κτλ.; Ἐκάστη τῶν τεσ-
σάρων τούτων ἐρωτήσεων περιλαμβάνει μὲν ὠρισμένον τι, ἀλλὰ καὶ τι
ἀόριστον ἐν ταύτῳ. Ἐν τῇ πρώτῃ ἐρωτήσει ὀρίζεται ὅτι οἱ Πέρσαι ἐνι-
κῆθησαν, ἀόριστον δ' ἐστὶ, τίς ἐνίκησεν αὐτούς· ἐν τῇ δευτέρᾳ ὠρισμένον
ἐστίν, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνίκησεν, ἀόριστον δὲ τίνα ἐνίκησεν· ἐν τῇ τρίτῃ
ὠρισμένον μὲν ἐστίν, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνίκησε τοὺς Πέρσας, ἀόριστα δὲ
ποῦ ἐνίκησεν αὐτούς· ἐν τῇ τετάρτῃ ἐρωτᾶται, ἂν ἐν Σαλαμῖνι ἐνίκησεν
αὐτούς, διότι ἠδύνατό τις ὑπολαβεῖν καὶ ἀλλαχοῦ. Οὕτως ἐν ἐκάστῃ ἐρω-
τήσει ἀφίεται μετὰ σκοποῦ ἀόριστόν τι, ὑπὲρ μέλλει νὰ ὀρίσῃ ὁ ἐρωτώμε-
νος· τὸ ἀόριστον ἐφ' οὗ βασίζεται ἡ ἐρώτησις καλεῖται σημεῖον τῆς ἐρω-
τήσεως ἢ ἀντικείμενον αὐτῆς (punctum questionis). Ὅτι δὲ ἐρωτώ-
μενος ἀποκρίνεται εἰς τὴν ἐρώτησιν λέγεται ἀπόκρισις· ἐάν τις τὴν ἐρώ-
τησιν θεωρῇ ὡς ζήτημα προτεινόμενον εἰς τὴν σκέψιν τοῦ παιδίου, τότε
ἡ ἀπόκρισις ἐστὶν ἡ λύσις.

Ἴνα δυνηθῶμεν νὰ διατυπώσωμεν τὸν ὀρισμὸν τῆς ἐρωτήσεως, δεόν
νὰ προσέξωμεν καὶ εἰς τὸν ἰδιάζοντα αὐτῇ τόνον καὶ τὴν μορφήν. Ὡς
πρὸς μὲν τὸν τόνον ἐστὶν οὗτος τοσοῦτον ἰδιάζων, ὥστε ὁ μαθητὴς καὶ ἐξ
αὐτοῦ μόνον εἰκάζει, ὅτι ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ. Ὡς πρὸς δὲ τὴν μορφήν
γνωστόν ἐστὶν ὅτι τῆς ἐρωτήσεως συνήθως προτάσσεται ἐν τῶν ἐρωτη-
ματικῶν λεξιδίων, ἀντωνυμία ἢ ἐπίρρημα π.χ. τίς, τίνος κτλ. ποῖος, ποῦ,

πῶς κτλ.) ἐξ ὅλων τούτων δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν τὸν ἐξῆς ὀρισμὸν
τῆς ἐρωτήσεως.

Ἡ ἐρώτησις ἐστὶ πρότασις, ἥτις διὰ τινος ἐρωτηματικοῦ λεξιδίου
καὶ τοῦ ἰδιάζοντος αὐτῇ τόνου, ἢ διὰ τούτου μόνου ἀπαιτεῖ παρά τινος
ἐτέρου, ὅπως ὀρίσῃ τὸ ἐν αὐτῇ ἀόριστον ἀφιέμενον· ἢ ἡ ἐρώτησις ἐστὶ
πρότασις ἐν ἧ μέρει τι αὐτῆς ἢ καὶ ὀλόκληρος κρίσις ἀφίεται ἀόριστος
μετὰ τῆς ἀπαιτήσεως τῆς δια τοῦ ἐρωτηματικοῦ λεξιδίου καὶ τοῦ τό-
νου δηλουμένης, ὅπως ὁ ἐρωτώμενος ὀρίσῃ τὸ ἀόριστον ἀφιέμενον.

Ὡς πρὸς τὰς ἰδιότητας δὲ τῆς ἐρωτήσεως σημειωτέον, ὅτι αὕτη
δεόν νὰ ᾖ βραχεῖα, ἀπλῆ, ὠρισμένη, σαφὴς καὶ σκέψεως διεγερτικῆ.

1) Βραχεῖά ἐστὶν ἡ ἐρώτησις, ὅταν περιέχῃ ὅσον τὸ δυνατόν ὀλίγας
λέξεις, ὅταν δηλ. περιέχῃ μόνον τοὺς ἀναγκαιοτάτους ὀρισμούς. Αἱ ἐρω-
τήσεις: Τίς ἐνίκησε τοὺς Πέρσας ἐν Θερμοπύλαις; Τίς ἦν ὁ πρῶτος τοῦ
Ἰσραὴλ βασιλεὺς; Ἐπὶ τίνος Ῥωμαίου αὐτοκράτορος ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς;
εἰσὶ βραχεῖαι. Ἡ ἐρώτησις! Τίς Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ, ὅτε ὁ Χριστὸς
ἐν τῇ πόλει Δαβὶδ τῇ καλουμένῃ Βηθλεὲμ ἐγεννήθη, ἐξουσίαζε τὸ
ἔπειρον καὶ μέγα τῶν Ῥωμαίων κράτος, τὸ τελευταῖον τοῦτο τῶν κα-
λουμένων τεσσάρων μοναρχιῶν τοῦ κόσμου; Ἡ ἐρώτησις ἐστὶν ἄνευ ἀνάγκης
λίαν μακρά. Ἰσχύει δὲ ἐν γένει ὁ κανὼν: ἐπιμελεῖσθαι τις μάλιστα
τῆς κατασκευῆς βραχειῶν ἐρωτήσεων, ἔνθα τὰ παιδιά εἰσὶν ἀγύμναστα
εἰσέτι εἰς τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι, σκέπτεσθαι, καὶ ὁμιλεῖν ἰδίως μάλιστα ἐν
ταῖς κατωτέραις τάξεσιν.

2) Ἀπλῆ καλεῖται ἡ ἐρώτησις, ὅταν ἐν μόνον σημεῖον ἔχῃ ἀντικεί-
μενον ἐρωτήσεως. Ἡ ἐρώτησις: τίς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ πότε
οὗτος ἐδημιουργήθη, ἐρωτᾷ περὶ τοῦ δημιουργοῦ καὶ σύναμα καὶ τοῦ χρό-
νου τῆς δημιουργίας, ἔχει ἄρα δύο σημεῖα ἐρωτήσεως καὶ ἐστὶν οὐχὶ ἀπλῆ.

3) Ὁρισμένη ἐστὶν ἐρώτησις τις, ὅταν οὕτως εἰπεῖν ἀναγκάζῃ τὸ
προσεκτικὸν καὶ σκεπτικὸν παιδίον μίαν μόνην ὠρισμένην ἀπόκρισιν νὰ
δώσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζουσι τὰς ὠρισμένας ἐρωτήσεις ἀναγκαστικὰς.
εἰς τὴν ἐρώτησιν: τί πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ βασιλεὺς; δύναται τις μετὰ τοῦ
αὐτοῦ δικαίου πολλὰ ν' ἀποκριθῇ· εἶναι λοιπὸν ἀόριστος. Ἡ αὐτὴ δ' ἐρώ-
τησις δύναται νὰ γίνῃ μᾶλλον ὠρισμένη ἢ δὲ· τί πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ βασι-
λεὺς, ὅταν θέλῃ νὰ κινήσῃ πόλεμον;

4) Σκέψεως διεγερτικῆ ἐστὶν ἡ ἐρώτησις, ἢ πράγματι δίδουσα τῷ παι-
δίῳ πρᾶγμα τι πρὸς σκέψιν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἐκάστη Σχολὴ καὶ
ἐκάστη τάξις ἔχει τὸν ἴδιον τρόπον τοῦ ἐρωτᾶν ἀναλόγως πρὸς τὴν σκε-

πτικὴν δύναμιν τῶν μαθητῶν. Ὁ ἐπικρατῶν τρόπος τοῦ ἐρωτᾶν ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσι θὰ ἦτο λίαν εὐκόλος εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων. Ἐντεῦθεν διακρίνει τις ἀσφαλῶς τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἐρωτήσεως, οὗτος εὐθὺς διορᾷ πόσον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰσὶν ἰσχυροὶ τὸ σκέπτεσθαι, καὶ ὅτι τὰς ἐρωτήσεις αὐτοῦ κατὰ τοῦτο καταρτίζει.

Εἶδη τῆς ἐρωτήσεως.

Ὡς πρὸς τὰ εἶδη τῶν ἐρωτήσεων σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὰ σπουδαιότερα αὐτῶν· εἰσὶ δὲ τὰ ἐξῆς: ἡ ἀναπληρώσεως ἐρώτησις, ἡ αἰρέσεως, ἡ διαζεύξεως, ἡ ἀναλύσεως, ἡ ἀναπτύξεως καὶ ἡ ἐξετάσεως.

1) *Ἀναπληρώσεως ἐρωτήσεις* εἰσὶν ἐκεῖναι, ἐν αἷς τὸ σημεῖον τῆς ἐρωτήσεως ἀπευθύνεται εἰς ἓν μόνον μέρος τῆς προτάσεως: οἷον τίς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον; ἐστὶν ἐρώτησις ἀπαιτοῦσα τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ὑποκειμένου. Τί ἐποίησεν ὁ Θεός, τὴν τοῦ ἀντικειμένου. Τίνος δημιουργημὰ ἐστὶν ὁ κόσμος;—Τὴν τοῦ κτήτορος. Πότε ἐδημιούργησεν;—τὴν τοῦ χρόνου, διατί ἐδημιούργησεν; ἐρώτησις αἰτίας.

2) *Αἰρέσεως ἐρωτήσεις* εἰσὶν ἐκεῖναι, αἵτινες ἀπαιτοῦσι παρὰ τοῦ παιδίου κρίσιν *καταφατικὴν* ἢ *ἀποφατικὴν*. Διὸ διαιροῦσιν αὐτὰς εἰς *καταφατικὰς* ἢ *βεβαιωτικὰς* καὶ *ἀποφατικὰς* ἢ *ἀρνητικὰς*. π.χ. ἐστὶν ὁ Θεὸς πνεῦμα; εἰσὶν οἱ ἄγγελοι ὁρατὰ ὄντα;

3) *Αἰ τῆς διαζεύξεως ἐρωτήσεις* παρατάσσουσιν ὅλα τὰ εἶδη ἐνὸς γένους εἰς ἐρώτησιν καὶ ἀπαιτοῦσι παρὰ τοῦ ἐρωτωμένου ν' ἀποδώσῃ ἐν τῶν εἰδῶν τούτων (κατηγορουμένων) εἰς τὸ ὑποκείμενον. π.χ. Ὁ Ποσειδῶν ἐστὶν ἀστὴρ (γένους)· ἐστὶ λοιπὸν οὗτος πλανήτης, ἢ ἀπλανής, ἢ κομήτης, ἢ δορυφόρος.

4) *Ἀναλύσεως ἐρωτήσεις* εἰσὶν ἐκεῖναι, αἵτινες ἀναλύουσιν πρότασιν τινα ἢ περίοδον εἰς τὰ μέρη αὐτῆς. Ἴδε τὴν ἀνάλυσιν: Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνίκησε κτλ.

5) *Ἀναπτύξεως ἐρωτήσεις* εἰσὶν ἐκεῖναι, δι' ὧν ὁ διδάσκαλος ὀδηγεῖ τὸν μαθητὴν ὅπως αὐτὸς σκεπτόμενος εὖρη ἐκ παραδειγμάτων τὰ διάφορα μέρη ἐννοίας τινός, ἓνα κανόνα καὶ τὰ τοιαῦτα παραδείγματα τούτων ἔξομεν παρακατιόντες.

6) Ἡ τῆς ἐξετάσεως ἐρώτησις χρησιμεύει ὅπως ὁ διδάσκαλος ἐξερευνήσῃ, τί ὁ μαθητὴς γινώσκει καὶ τί ἐτήρησεν ἐν τῇ μνήμῃ του ἐκ τῶν διδά-

χθέντων· δύναται τις πρὸς τούτῳ νὰ ἐξετάσῃ καὶ εἰς τίνα βαθμὸν εὐρίσκεται ἡ σκεπτικὴ δύναμις αὐτοῦ.

δ) Ἀναλυτικὴ, συνθετικὴ καὶ γεννητικὴ μορφή τῆς διδασκαλίας.

Ἡ ἀναλυτικὴ μορφή τῆς διδασκαλίας προϋποτίθησι πάντοτε ἐν ὅλον (πρότασιν τινα, ῥῆσιν, διήγημα) ὅπερ ἀναλύεται εἰς λέξεις ἢ προτάσεις διὰ τῆς καλουμένης ἀναλυτικῆς ἐρωτήσεως. Ἐπὶ τῶν προτάσεων: «Ὁ μὲν Πέτρος ἦν ἀπόστολος τοῦ Κυρίου ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ὁ δὲ Παῦλος ἐν τοῖς ἐθνητοῖς, δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν τὰς ἐξῆς ἀναλυτικὰς ἐρωτήσεις: Περὶ τίνος ἐστὶν ἐν πρώτοις ὁ λόγος ἐν ταῖς προτάσεσι ταύταις. Τί ἦν ὁ Πέτρος; τί ἐπάγγελμα; Τίνος ἀπόστολος ἦν; ἐν τίνι λαῷ εἰργάζετο; Περὶ τίνος προσέτι ἐτέρου προσώπου γίνεται λόγος ἐν ταῖς ἡμετέραις προτάσεσι; Τί ἦτο ὁ Παῦλος, τί ἐπάγγελμα. Ἐν τίνι λαῷ εἰργάζετο; τίνος ἀπόστολος ἦν. Ἡ συνθετικὴ μορφή δὲν ὁρμάται ἐκ τοῦ ὅλου πρὸς τὰ μέρη, ἀλλ' ἀντιστρόφως ἐκ τίνος μόνης περιπτώσεως ἢ ἐνὸς παραδείγματος ἀναζητεῖ τὰ διάφορα συστατικὰ ἐννοίας τινός, ἢ κανόνας καὶ ἐπὶ τέλους συνάγει καὶ συντίθησι πάντα ἐν ἐνὶ ὅλῳ. Ὑποθεθεῖσθω, ὅτι ὁ διδάσκαλος θέλει νὰ ὀρίσῃ τῷ μαθητῇ τὴν ἐννοίαν τοῦ τετραγώνου. Τὸ παιδίον θὰ ὀνομάσῃ κατ' ἀρχὰς τὸ προδεικνύμενον τετράγωνον σχῆμα τετράπλευρον.—Ὁ ὀρισμὸς οὗτος ἐστὶν ἐπίσης ὀρθός, καὶ γίνεται παραδεκτὸς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου. Ἀλλὰ δεικνύσι τις πρὸς τούτῳ καὶ ἕτερον τετράγωνον ὀρθογώνιον, ἢ τετράγωνόν τι ῥομβοειδές.— Ἀμφότερα ταῦτα τὰ σχήματα εἰσὶν ἐπίσης τετράπλευρα· ἀλλὰ τὸ μὲν ὀρθογώνιον ἔχει ἀνίσους πλευράς, τὸ δὲ ῥομβοειδές ἀνίσους γωνίας, ἐνῶ τὸ τετράγωνον ἔχει καὶ τὰς γωνίας καὶ τὰς πλευράς ἴσας καὶ αἱ γωνίαι αὐτοῦ εἰσὶν ὀρθαί. Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν συστατικῶν θέλει εὐρεῖ ὁ μαθητὴς ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν ὀρισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ τετραγώνου, ὅτι δηλ. τὸ τετράγωνον ἐστὶ σχῆμα συνιστάμενον ἐκ τεσσάρων γραμμῶν ἴσων τὸ μήκος καὶ συνδεομένων οὕτως ὥστε ν' ἀποτελῶνται τέσσαρες ὀρθαὶ γωνίαι. Καλεῖται δὲ ἡ αὕτη μέθοδος, οἷα συντόμως ὑπεδείχθη ἐν τῷ ἄνω παραδείγματι, *διασαφηνιστικὴ*, *ζητηματικὴ* ἢ *εὐρετικὴ*, *ἐποικοδομητικὴ* ἢ *συνοπτικὴ*. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σωκράτης ἐξόχως ἐποιεῖτο χρῆσιν αὐτῆς καλεῖται καὶ *Σωκρατικὴ*· συνίσταται δ' αὕτη εἰς τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ εὐρίσκειν τὴν ἐννοίαν καὶ τὸν λογικὸν ὀρισμὸν δι' ἐπαγωγῆς ἐκ δεδομένων ὁμοίων

φαινομένων και παραδειγμάτων. Ἡ γεννητικὴ μέθοδος ἢ μορφή ἔχει πατέρα μὲν τὸν Βάκωνα, (Baco von Berulan) ἐφαρμοστὴν δὲ και εισηγητὴν ἐν τῇ στοιχειώδει διδασκαλίᾳ τὸν καθηγητὴν Lindner.

Ὁ μὲν Βάκων περιγράφει τὴν γεννητικὴν μέθοδον ὡς μέθοδον, καθ' ἣν ὁ διδάσκαλος εἰσάγει τοὺς μαθητὰς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, δι' ἧς και αὐτὸς ἔφθασεν εἰς αὐτήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, λέγει, ἐμφυτεύει τις ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν νέων τὰ διδάγματα οὕτως, ὥστε ν' αὐξάνωσι και προκόπτωσιν ἐν αὐταῖς ὀργανικῶς.

Ὁ Lindner ὅστις τὴν ἀρχὴν τῆς γεννητικῆς μεθόδου πρῶτος ἔσχε τὸ εὐτύχημα νὰ μεταχειρισθῇ ἐν τῇ στοιχειώδει διδασκαλίᾳ και ἐφῆρμοσε ταύτην πρακτικῶς ἐπὶ πολλῶν ἀντικειμένων· περιγράφει ταύτην ὡς ἐξῆς. «Γεννητικὴν μέθοδον καλοῦμεν ἐκείνην τὴν τέχνην τοῦ διδάσκειν, καθ' ἣν τὰ ἀντικείμενα ἐξετάζονται κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν και δὴ οὕτως, ὥστε βραίνει τις ἐκ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ σύνθετον, ἐκ τοῦ αἰτιῶν εἰς τὸ αἰτιατόν, ἐκ τοῦ μικροῦ εἰς τὸ μέγα, ἀπὸ τοῦ εὐκόλου εἰς τὸ δύσκολον και συγχρόνως συνδέει ἐπιμελέστατα μετ' ἀλλήλων τὰ διάφορα συστατικά. Ὁ διδάσκαλος ἐν τῇ μεθόδῳ ταύτῃ ὀφείλει νὰ ζητήσῃ τὸ ἀληθὲς ὀρητήριον, ἵνα ἐξ αὐτοῦ τὸ πᾶν καταϊάξῃ ἐν αὐστηρᾷ συνεχείᾳ. Ἐκάστον ἐπόμενον πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἡγουμένου και νὰ ἐξενδύσκηται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μαθητοῦ ὀδηγουμένου διὰ τιῶν ῥύξεων μόνον. Ὅσο ὁ διδάσκαλος ἐν ταῖς πρώταις ἀπλοιστάταις βάσει μεθ' ὑπομορφῆς και ἀγάπης ἐνδιατρίβει, τόσῳ στερεώτερον θεμελιῶνται τὰ ἐπόμενα. Ἐν ἐκάστη δὲ τοιαύτῃ ἀσκήσει ὁ διδάσκαλος δὲν πρέπει νὰ προσπαθῇ νὰ μεταδώσῃ μόνον γνώσεις, ἀλλὰ και δύναμιν κρίσεως.» Ἐκ τούτων πάντων δύναμεθα νὰ συλλάβωμεν τὴν οὐσίαν τῆς γεννητικῆς μεθόδου ὡς ἐξῆς: Ἐκάστον ἀντικείμενον δέον νὰ παράγεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ μαθητοῦ· διὸ ὁ διδάσκαλος ὀφείλει ἐξ ἐκείνων τῶν συστατικῶν νὰ ἀρχηται, ἐξ ὧν τὸ ὅλον ἀφ' ἑαυτοῦ και κατὰ μικρὸν οἰκοδομεῖται.

Ἡ Γεννητικὴ μέθοδος εἶναι κατ' οὐσίαν ἀναλυτικοσυνθετικὴ· ἢ λέξις γέννησις σημαίνει κυρίως τὴν σύστασιν και αὐξήσιν ὀργανικῶν σωμάτων, παρ' οἷς ἢ αὐξήσις ἐστὶν ἀληθῶς ἀναλυτικοσυνθετικὴ. Τὸ φυτὸν εἰσδέχεται θρεπτικὰς οὐσίας, αἵτινες ἐν αὐτῷ ὑφίστανται ἀνάλυσιν τινα, και ἐξ ὧν τὸ φυτὸν πλάττει συνθετικῶς κηφέλας· ἐκάστη δὲ τούτων ἐστὶ προῖον μιᾶς ἀναλύσεως και μιᾶς συνθέσεως. Φαντασθῶμεν πρὸς στιγμὴν τὰς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσπερχομένας ἐννοίας ὡς ὀργανικὰ εἰκονίσματα. Διὰ τῆς ἀναλύσεως τῶν τεσσάρων εἰδῶν τῶν τετραπλευρῶν εὐρίσκει τὸ παι-

διον, ὅτι τὸ τετράγωνον ἔχει τέσσαρας πλευράς ἴσας και τέσσαρας γωνίας ὀρθάς. Διὰ τῆς συνθέσεως δὲ τῶν συστατικῶν τούτων συνίσταται ἐκ τῶν μερικῶν ἐκείνων συγκεκριμένων παραστάσεων ἢ ἀφηρημένην παράστασις.

Ὁ Lindner ἐκάλει τὴν μέθοδον του και ἱστοριογεννητικὴν, διότι κατὰ ταύτην στηρίζεται τις ἐπὶ γεγονότων, ἵνα ἐξ αὐτῶν παραγάγῃ κανόνας διδασκαλίας. Τοιαύτην δὲ ἐθεώρει και τὴν διὰ παραβολῶν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, δι' ἧς οὗτος ἐν παραβολαῖς ἐξήγει τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὁ καθηγητὴς ἐκ διηγήσεων τῶν γραφῶν παράγῃ δογματικὰς ἢ ἠθικὰς ἐννοίας, τότε ἐφαρμόζει ἐπίσης τὴν ἱστοριογεννητικὴν μέθοδον ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων ἀναλυτικῆς και συνθετικῆς διαφωνοῦσιν οἱ παιδαγωγοὶ συγγραφεῖς· διότι τινες ὀνομάζουσιν ἀναλυτικόν, ὅτι οἱ ἄλλοι συνθετικόν και τ' ἀνάπαλιν. Κατὰ τὸν Palmer ἢ διαφορά μεταξὺ ἀναλύσεως και συνθέσεως ὑφίσταται μόνον κατὰ θεωρίαν, ἐν τῇ πράξει ὅμως πᾶσα μάθησις γίνεται κυρίως κατὰ σύνθεσιν.

ε) Ἡ προδειγματικὴ ἢ ἐποπτικὴ μορφή τῆς διδασκαλίας.

Δύναται τις περιγράψαι, ὅσον ἀκριβῶς και ἂν θέλῃ, πῶς γραπτέον γράμμα τι, πῶς δεικτέον ἐν τινι εἰκόνι τὸν ἀέρα, πῶς ἀναγνωστέον ποίημα τι, πῶς ἀστέον ἄσμα τι, τὰ παιδία ὅμως ἐκ πάντων τούτων δὲν θὰ δύνηθῶσι νὰ σχηματίσωσιν σαφῆ και ὀρθὴν παράστασιν οὐδεμίαν. Ὅταν ὅμως αὐτὸς ποιήσῃ πρῶτος ταῦτα, τότε οἱ μαθηταὶ ἐννοοῦσιν ἀμέσως. Διὰ τὴν ταῦτα παιδία λογίων γονέων ὀμιλοῦσι καθαρῶς και ἐκφραστικῶς· διότι τοιαύτην καθ' ἐκάστην ἀκούουσι γλώσσαν. Διὰ τὴν πολλὰκις ἢ γλώσσα τῶν χωρικῶν ἐστὶ τόσῳ σκληρὰ ἄνευ καθαρότητος και ἐκφράσεως· διότι ἐκ νεότητος αὐτῶν τοιαύτην ἤκουσαν. Τὸ καλὸν πρόδειγμα κεντᾷ πρὸς ὀρθὴν μίμησιν. Ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν και τοῦ ὠτὸς πρὸς τὸ πνεῦμα ὁδὸς ἐστὶν εὐθεία, διὸ και ἢ βραχυτάτη· και αὐτὴ ἢ καρδία πιστεύει ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς ὀρθῶς. Τὸ πρᾶγμα ἐστὶ λίαν σπουδαῖον· διὸ μνημονευτέον ἐν ταῦθα δύο ἐπισήμων ἀνδρῶν, οἵτινες μεγάλα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν διέπραξαν διὰ τῆς προδειγματικῆς μεθόδου· εἰσι δ' οὗτοι ὁ Se-

bastian Bach ἐν τῇ μουσικῇ καὶ ὁ Amos Comenius ἐν τῇ διδασκαλικῇ.

Περὶ τοῦ Sebastian Bach διηγείται ὁ βιογράφος αὐτοῦ Forkel τὰδε: «*Ira διευκολύη τὰς δυσκολίας τῶν μαθητῶν του, ἐχρηῆτο καταλληλοτάτω τινὶ μέσῳ, προέπαιξε δηλ. αὐτὸς ἐν συνεχείᾳ τὸ τεμάχιον, ὅπερ ἔμελλε γὰρ διδάξῃ αὐτούς, εἶτα ἐπέλεγεν, οὕτω πρέπει γὰρ ἡχῆ.*» Δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῇ, ἐπιπροστίθισιν ὁ Forkel πόσα προτερήματα ἔχει ἡ μέθοδος αὕτη. Ὅταν διὰ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀκούσαι τεμάχιόν τι τοιοῦτον παιζόμενον ὅλον ἐν τῷ ἀληθεῖ αὐτοῦ χαρακτῆρι ἐξάπτηται ὁ ζῆλος καὶ ἡ προθυμία τοῦ μαθητοῦ, τότε ἐπέρχεται μεγίστη ὠφέλεια. Ἐνεκα τούτου δὲ καὶ μόνου, διότι ὁ μαθητὴς ἄπαξ συνέλαβε τὴν ιδέαν, πῶς τὸ ἄσκημα πρέπει νὰ ἡχῆ καὶ ἐπὶ τίνα βαθμὸν τελειότητος δεόν νὰ σπεύδῃ, παράγεται ἔτι μείζων ὠφέλεια· ἄνευ δὲ τοῦ διευκολυντικοῦ τούτου μέσου ἀμφότερα ταῦτα ὁ μαθητὴς κατὰ μικρὸν καὶ ἴσως λίαν ἀτελῶς θὰ ἠδύνατο νὰ αἰσθανθῇ. Πρὸς τούτοις διὰ τῆς μεθόδου ταύτης συνδέεται μετὰ τῶν μηχανικῶν ἀσκήσεων καὶ ὁ νοῦς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὁποίου τὰ δάκτυλα ὑπακούουσι πολὺ καλλίτερον, παρ' ὅσον θὰ ὑπῆκουεν ἄνευ αὐτῶν. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἡ μέθοδος αὕτη αἰωρεῖ πρὸ τοῦ πνεύματος τοῦ μαθητοῦ ἰδανικόν τι πρόδειγμα, τὸ ὁποῖον διευκολύνει εἰς τὰ δάκτυλα αὐτοῦ τὰς ἐν τῷ δοθέντι ἄσματι ἐγκειμένας δυσκολίας καὶ πολυτάκως πρῶτόπαιρος μαθητὴς τῆς μουσικῆς, ὅστις μόλις μετὰ πολλὰ ἔτη θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ ἑννοϊάν τινα εἰς τοιοῦτον ἄσκημα, δύναται ἐν ἐνὶ μῆνὶ μόνῳ, λίαν ὀρθῶς νὰ μάθῃ, ὅταν τοῦτο πρόδειχθῇ αὐτῷ μόνον ἄπαξ μετὰ τῆς προσηκούσης συνεχείας καὶ τελειότητος.

Καὶ ἡ διδασκαλικὴ καὶ ἡ κατηχητικὴ δεξιότης ἀσκεῖται πολλῶ ἐυκολώτερον διὰ τῆς προδειγματικῆς διδασκαλίας ἢ διὰ πολλῶν θεωρητικῶν κανόνων. Τῆς γνώμης ταύτης ἦτο ἤδη ὁ Amos Comenius, ὁ προφήτης οὗτος τῶν ἀρχαιοτέρων παιδαγωγῶν, ὅστις ἔλεγε, πᾶσα τέχνη μαθηθάνεται διὰ τῆς ἀσκήσεως, ἢ γραφὴ διὰ τοῦ γράφειν, ἢ μουσικὴ διὰ τοῦ ἄδειν. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει προδεικνύναι αὐτὸς πρὸς μίμησιν, χωρὶς νὰ δαπανᾷ τὸν χρόνον εἰς θεωρητικὰς ὁδηγίας. Ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον φύσει μμητικόν· τεχνῆται ὡς πρὸς τοῦτό εἰσι σοφώτεροι, διότι οὐδεὶς αὐτῶν δίδωσι τῷ μαθητῇ αὐτοῦ μαθήματα θεωρίας περὶ τῆς τέχνης, ἀλλὰ πρῶτον μὴν ἀφήσιν αὐτὸν νὰ βλέπῃ, πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος διαχειρίζεται τὸ ἔργον, ἔπειτα δὲ δίδωσιν αὐτῷ τὸ ἐργαλεῖον εἰς τὰς χεῖρας καὶ ὁδηγεῖ αὐτὸν πῶς νὰ μεταχειρίζεται αὐτὸ καὶ μιμῆται αὐτόν. Τὸ πράττειν δύ-

ναταί τις νὰ μάθῃ μόνον διὰ τοῦ πράττειν, τὸ γράφειν διὰ τοῦ γράφειν τὸ ζωγραφίζειν διὰ τοῦ ζωγραφίζειν, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ μέγα καὶ τέλειον παράδειγμα διεγείρει μέγα ζῆλον καὶ παρέχει εἰς τὴν κρίσιν ἀνωτέρους νόμους.

Σ. ΟΛΥΜΠΙΟΣ

Ἄστυδιδάσκαλος πρωτοβάθμιος.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΩΝ

(Συνέχ. ἴδ. φύλλ. ε'. 5. 258).

Δύο κανονιστικὰ περὶ κατανομῆς τῶν μαθημάτων καὶ τῶν ὥρῶν τῆς διδασκαλίας ἐν τοῖς διδασκαλείοις ἔχουσιν ἐκδοθῆ διατάγματα, τὸ μὲν πρῶτον τῆς 25 Μαΐου 1878 φέρον τὴν ὑπογραφήν τοῦ κ. Θ. Π. Δηλιγιάννη, τὸ δὲ δεύτερον τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1886 φέρον τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ. Ἰπουργοῦ κ. Π. Μανέτα. Τὸ τελευταῖον τοῦτο τὸ καὶ νεώτερον μεταβάλλει καὶ μεταρρυθμίζει ἐν πολλοῖς τὸ παλαιὸν τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Π. Δηλιγιάννη συνταχθέν. Καὶ καθόλου μὲν εἰπεῖν ὑπὸ τὴν λέξιν μεταβολὴ καὶ μεταρρυθμίσις ἑννοεῖται πρόδοσι· μεταβάλλονται δηλαδή καὶ διαρρυθμίζονται οἱ παλαιοὶ νόμοι· οἱ δοκιμασθέντες ἐφ' ἱκανὸν χρόνον καὶ ἀποδειχθέντες ἐσφαλμένοι· ἐν τῇ μεταβολῇ καὶ διαρρυθμίσει τῶν παλαιῶν τῆς διδασκαλίας νόμων λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν τὰ πορίσματα τῆς πείρας καὶ παρατηρήσεως καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ βελτιώσεις τῆς καθόλου παιδείας καὶ ἐνὸς ἐκάστου κλάδου αὐτῆς ἰδίᾳ. Συνεπῶς τούτοις ἀνήκομεν τῇ τάξει ἐκείνων, οἵτινες ζητοῦσι καὶ ἐκτελοῦσι τὰς μεταβολὰς καὶ διαρρυθμίσεις ἐν τοῖς ἐκπαιδευτικοῖς. Τὸ ἀρχαῖα μὴ κίρειν οὐδ' ἐν τῇ πολιτείᾳ, οὐδ' ἐν τοῖς γράμμασιν ἀρμόζει πλέον· εἶναι τοῦτο σημεῖον στασιμότητος καὶ καταδεικνύει, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἔπαυσεν ἐφευρίσκον καὶ παράγον, εἶναι ὁ δογματισμός, ὅστις ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας ἐδέσμευε τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ εἰς τὰ στενὰ ὄρια τοῦ αὐτοῦ ἔφα. Ἀνήκοντες δὲ εἰς τὴν τάξιν τῶν διαρρυθμιστῶν τῶν τῆς παιδείας, δὲν ἐπιδοκιμάζομεν ὅμως τὴν διαρρυθμίσιν τῶν παιδευτικῶν νόμων εἰκῆ καὶ ἄνευ ὁμολογημένης ἀνάγκης· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἐπιθυμοῦμεν νὰ γίνηται αὕτη ἐν ἐπιγνώσει

και διαγνώσει τοῦ ὀρθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς και τοῦ δικαίου· ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐπιτελῆται αὕτη συμφώνως πρὸς τὰ ἤθη και ἔθιμα τοῦ λαοῦ, ὑπὲρ οὗ νομοθετοῦμεν, νὰ περιέχῃ δὲ φανερά και ἀλάνθαστα σημεῖα, ὅτι οἱ διαρρυθμισαντες συνεβουλευθήσαν και τὴν παρὰ τοῖς ἄλλοις, τοῖς εὖ ἠγμένοις λαοῖς, ἐπιτελεσθεῖσαν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν χρόνων ἐπιστημονικὴν πρόοδον. Φέρε δὲ νῦν ἐξετάσωμεν, εἰ τὸ διαρρυθμιστικὸν διάταγμα τοῦ προγράμματος τῶν διδασκαλείων φέρει πάντα τὰ ἀνωτέρω προσόντα, ἢ εἶναι και τοῦτο ἀβασάνιστον νομοθέτημα και πλημμελές, ἐνδεικτικὸν τῆς στασιμότητος και ἀπραξίας, ἥτις, ὡς μὴ ὄφειλεν, ἐδράζει ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τῆς Παιδείας, ἀφ' οὗ χρόνου ἀπαιδαγωγῆται και ἐπιστημονικῶς ἀσύντακτοι ἄνθρωποι διὰ λόγους φρατριαστικούς κατέλαβον τὰ ἐδῶλια τῶν τμηματάρχων τῶν διαφόρων κλάδων τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Τὸ διαρρυθμιστικὸν τοῦτο διάταγμα τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1886 παρουσιάζει τὰς ἐξῆς οὐσιώδεις μεταβολάς. 1) Ἀποκόπτει ἐκ τοῦ προγράμματος μαθήματα 2) Καταβιβάζει τὴν ἀξίαν και θέσιν τῶν μαθημάτων και 3) περικόπτει τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας αὐτῶν. Περὶ ἐκάστου τούτων πραγματευόμεθα ἄδη.

Πρῶτον. Ἀπεκόπη και κατηργήθη τὸ μάθημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἀπὸ τοῦ προγράμματος τοῦ διδασκαλείου. δηλαδή ὁ κρῖκος ὁ συνδέων τὸ δημοτικὸν σχολεῖον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐθαύσθη, κείνται δὲ ἤδη μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀφεστῶτα τὰ δύο ταῦτα μορφωτικὰ κέντρα, ἄσχετα πλέον και ἀδιαφόρως ἔχοντα. Ἐάν, ὡς ὁμολογεῖται, ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἐκκλησίας σωτηριωδῶς ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς κοινωνίας· Ἐάν, ὡς ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἐν ταῖς νεωτέροις κοινωνίαις ἔλαβεν ἀρχὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, και ἐν αὐτῇ αὐξήθη και διεμορφώθη. Ἐάν ἡ Ἐκκλησία, θεῖαν ἔχουσα ἀποστολήν, καθοδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ λίκνου μέχρι τοῦ τάφου, ἠθοποιῶσα αὐτόν, ὡς και τὸ σχολεῖον, και ἐξευγενίζουσα τὸν νοῦν αὐτοῦ και τὴν καρδίαν· ἐάν τὸ σχολεῖον και ἡ Ἐκκλησία ἔχουσι πρὸς ἀλλήλα, οἷαν ὁμοιότητα και σχέσιν ἔχουσι μήτηρ και θυγάτηρ· ἐάν ἡ Ἐκκλησία, και μάλιστα παρ' ἡμῖν, διακρίνεται διὰ τοῦτο πρὸ πάντων, διότι ἐφρόντισε και ἐν καιροῖς χαλεποῖς ὑπὲρ τῆς δι' ἰδρύσεως σχολείων ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἑλληνίδος νεολαίας· ταῦτα πάντα διὰ τῆς καταργήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς διεσπάρθησαν τὰ φύσει ἠνωμένα, και ἀπεχωρίσθησαν. Ἰδῶμεν δὲ τίς ἡ ἀξία και ἡ δύναμις τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἡ συνδέουσα τὸ σχολεῖον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ χρησιμεύει ὡς ὄργανον και μέσον προσευχῆς εἰς

τὸν Θεὸν και δοξολογίας τοῦ ὀνόματος Αὐτοῦ· δι' αὐτῆς συγκινεῖται ἡ καρδία τῶν πιστῶν και ἐξυψοῦται εἰς σφαίρας πνευματικωτέρας, και ἐνοῦται αὕτη μετὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἡ ψυχὴ τοῦ πιστοῦ γίνεται θερμότερα και διατίθεται εἰς ἀγαθὰ αἰσθήματα· δι' αὐτῆς ὁ νοῦς ἀποχωρίζεται ἀπὸ τῶν καθημερινῶν ἔργων και τῶν γήινων ἀσχολιῶν και ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τῶν γοιτικῶν φροντίδων και τῶν βιωτικῶν μεριμνῶν και ὕλικῶν συμφερόντων· δι' αὐτῆς πτερυγίζει τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρὸς τὰ ψυχικὰ και αἰώνια ἀγαθὰ, και ἀναβαίνει ὡς θυμίαμα εὐπρόσδεκτον ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ· δι' αὐτῆς αἱ προσευχαὶ και ὕμνοι τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας μελοποιῶν, ἐνοῦνται μετὰ τῶν μελωδιῶν τῶν ἀγγέλων, αἵτινες ἀντηχοῦσι πάντοτε ἐν τοῖς Οὐρανοῖς. διὰ τῆς μουσικῆς τέλος, συγκινοῦσης τὰς μυχιαιτάτας χορδὰς τῆς ἀνθρώπινης καρδίας, κρούεται τὸ παναρμόνιον μέλος τῆς ἀγάπης, τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς εὐσπλαγγχίας και πάσης συλλήβδην ἀρετῆς. Τοιαύτην δ' οὔσαν τὴν μουσικὴν εἰσῆγαγον οἱ παιδαγωγοὶ εἰς τὰ διδασκαλεῖα και δι' αὐτῆς ἠθέλησαν νὰ περικοσμήσωσι τὴν ψυχὴν και τὴν καρδίαν τοῦ διδασκάλου τοῦ λαοῦ. Οἱ ψάλται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ λαοῦ θεωροῦνται σεβασμοῦ και τιμῆς ἄξιοι· ἐν δὲ τύχῳσιν οὗτοι και διδάσκαλοι ὄντες, τότε διττῶς οἱ τοιοῦτοι ἀγαπῶνται και τιμῶνται, και ὡς μορφῶται τῶν παιδῶν και ὡς ἱερά πρὸς ψυχαγωγίαν και προσευχὴν ὄργανα. Ἀφοῦ δὲ θρησκεία και παιδεία τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιδιώκουσιν, ἤτοι τὴν ἠθικὴν διάπλασιν και μόρφωσιν τοῦ παιδός, πόσον ἐνθαρρυντικὸν σημεῖον εἶναι και εἰς τὸν λαόν και εἰς τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ νὰ βλέπωσι τοὺς διδασκάλους τῶν τέκνων των οὐ μόνον συχνάζοντας εἰς τὸν ναόν, ἀλλὰ και ἀναγινώσκοντας ἐν αὐτοῖς και ψάλλοντας; Και ὅμως διὰ τῆς ἀποκοπῆς τοῦ μαθήματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἀπὸ τῶν διδασκαλείων κατέστησαν ἀδιάφορον τὸν δημοδιδάσκαλον εἰς τὴν ἐκκλησίαν και ἀπεμάκρυναν αὐτόν ἀπ' αὐτῆς, ἀφείλον ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου, ὅπερ ὁμολογοῦμεν εἶναι, ὅτι ἀσχετὴ μεγίστην εἰς τοὺς παῖδας ἐπιρροὴν εἰς τὸ καταστήσαι αὐτοὺς φιλοθρήσκους και εὐσεβεῖς. Οὕτω τοῦ διδασκάλου φιλακολούθου ὄντος και ψάλλοντος, και οἱ μαθηταὶ συχνάζουσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν και συμπάλλουσι και ἀναγινώσκουσι και κωνοαρχοῦσι, ἠρέμα και κατὰ μικρὸν ἐθιζόμενοι εἰς ἀληθεῖς και ὠφελίμους συνηθείας. Πρὸ πάντων δὲ ἐν τοῖς χωρίοις και κόμαις ὁ ψάλτης διδάσκαλος ἐνέχει μείζον γόητρον και θεωρεῖται χρησιμώτατος και ἀναγκαϊώτατος παράγων πολυειδῶς και

πολυτρόπως εις τούς κατοίκους. Οὐ μόνον ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις χοροστατεῖ οὗτος καὶ ψάλλει, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς χαραῖς καὶ λύπαις αὐτῶν παρίσταται ἐπιλαμπρύνων μὲν ἐκεῖνας, παρηγορῶν δ' ἐν ταύταις καὶ παραμυθούμενος τοὺς πενθοῦντας. Πρὸς δὲ τούτοις ἡ παιδαγωγικὴ διδάσκει, ὅτι πρέπει νὰ ὑφίσταται ἀδιάκοπος σχέσις μεταξύ σχολείου καὶ οἴκου· τότε γίνεται μείζων πρόοδος τῶν παιδῶν, ὅταν οἱ μὲν γονεῖς μανθάνωσι παρὰ τοῦ δημοδιδασκάλου τὴν ἐν τῷ σχολείῳ κατάστασιν τῶν τέκνων, οἱ δὲ γονεῖς πληροφοροῦσι τὸν διδάσκαλον περὶ τῆς κατ' οἶκον μελέτης καὶ συμπεριφορᾶς αὐτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο διευκολύνεται ἔτι μᾶλλον, ἐὰν ὁ διδάσκαλος ὡς ψάλτης φαίνεται ἐνώπιον τῶν γονέων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ χοροστατεῖ ἐν τῇ τελέσει τῶν μυστηρίων εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν συχνότερον. Διὰ τῆς καταργήσεως λοιπὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐκ τῶν διδασκαλείων ἐπήνεγκον τὸ διαζύγιον μεταξύ τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐτέλεσαν ἐν ἔτι βῆμα πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν, ἣτις ἤρξατο ἀπὸ τινος χρόνου εἰσαγομένη εἰς τὸν λαόν. Δὲν ἐπετετέλεσθη λοιπὸν βελτίωσις εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τοῦ διδασκαλείου διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ χρησιμωτάτου τούτου μαθήματος, ἀλλὰ τοῦναντίον ὀπισθοδρόμησις. Τὸ τοιοῦτο δὲ μόνον ἀλλόθρησκος ὑπουργὸς τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀλλόθρησκοι τμηματάρχαι, σκοποῦντες νὰ καταρτίψωσι τὸ χριστιανικὸν συναίσθημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἠδύνατο νὰ ἀποτολμήσωσι. Δὲν δύναται δὲ νὰ ἐξηγηθῇ τὸ πρᾶγμα ἄλλως πως, ἢ ὡς θρησκευτικὴ ἀδιαφορία, ἀφοῦ ἐξ οὐδενὸς εὐρωπαϊκοῦ διδασκαλείου ἀποκλείωνται τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἄσματα, ὅπως τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ τυχόντος προγράμματος ξένου διδασκαλείου δύναται τις νὰ ἴδῃ. Ἐν τοῖς διδασκαλείοις πρὸ πάντων μανθάνουσιν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ νὰ ψάλλωσιν ἐν ταῖς ναοῖς τῶν δυτικῶν καὶ διαμαρτυρομένων.

Ἀλλὰ θὰ εἴπωσιν ἡμῖν οἱ ἀναμορφωταί· ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ εἶναι ἀτελής· ἀλλὰ καὶ τούτου δοθέντος, διατί δὲν τὴν βελτιοῦτε, ἀλλὰ τὴν καταργεῖτε; Ἀλλ' ὄχι ἡ μουσικὴ ἡμῶν δὲν εἶναι ἀτελής· ὁ διδάσκων αὐτὴν ἐν τῷ διδασκαλείῳ ἐπὶ τῆς διευθύνσεως ἡμῶν εἶχε καταστήσει αὐτὴν ἀληθὲς ὄργανον ψυχαγωγίας καὶ κατανύξεως.

Δεύτερον. Ἀπεκόπη ἐκ τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων τῆς Α' τάξεως, ἡ εἰσαγωγή εἰς τὰς Ἁγίας Γραφὰς πολὺ ὠφέλιμος καὶ ἀναγκαία εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ διδασκαλείου, ὡς εἰσάγουσα αὐτοὺς εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ παρέχουσα αὐτοῖς περίληψιν τοῦ περιεχομένου ἐκάστου αὐτῶν.

Τρίτον. Ἀπεκόπη ἐκ τῆς Α' τάξεως τοῦ διδασκαλείου ἡ ἀνάγνωσις περικοπῶν ἐκ τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Πόσον δὲ ἡ ἀνάγνωσις ἐκλεκτῶν περικοπῶν συντελεῖ εἰς τὴν κατάληψιν τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ πόσον συνειθίζει τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ διαχειρίζεσθαι τὴν Ἁγίαν Γραφήν, περιττὸν εἶναι νὰ ὑπομνήσωμεν.

Τέταρτον. Ἀπεκόπη ἡ ἀνάγνωσις ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Γρηγορίου, Βασιλείου καὶ Χρυσοστόμου.

Τὸ δὲ πάντων σπουδαιότατον εἶναι ἡ ἐλλάττωσις τῶν ὥρῶν τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων, ὡς δύναται τις εὐκόλως νὰ συμπεράνῃ παραβάλλων πρὸς ἄλληλα τὰ δύο διατάγματα.

Ἐν τῷ τοῦ κ. Δηλιγιάννη ὀρίζονται αἱ ὥραι τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων καθ' ἑβδομάδα οὕτως·

ἐν μὲν τῇ α' τάξει ὥραι	3
ἐν δὲ τῇ β' τάξει ὥραι	3
ἐν δὲ τῇ γ' τάξει ὥραι	3

Ἦτοι τὸ ὅλον τῶν ὥρῶν καθ' ἑβδομάδα διδασκομένων ἱερῶν μαθημάτων εἶναι 9

Ἐν τῷ τοῦ κ. Μανέτα ὀρίζονται αἱ ὥραι τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων καθ' ἑβδομάδα οὕτως·

ἐν μὲν τῇ α' τάξει ὥραι	2
ἐν δὲ τῇ β' τάξει ὥραι	2
ἐν δὲ τῇ γ' τάξει ὥρα	1

Ἦτοι τὸ ὅλον τῶν ὥρῶν τῶν καθ' ἑβδομάδα διδασκομένων ἱερῶν μαθημάτων εἶναι ὥραι 5

Ἦτοι ὁ χρόνος τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν τῷ νέῳ κανονιστικῷ διατάγματι ἠλαττώθη κατὰ ὥρας . . . 4

Ὁ καθηγητὴς λοιπὸν τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν τῷ διδασκαλείῳ διδάσκει κατὰ μῆνα ὥρας 20, ἐνῶ ἄλλοτε ἐδίδασκε 36 καὶ παρεπονεῖτο, ὅτι δὲν ἐπῆρκει νὰ ἀποπερατώσῃ τὸν κύκλον αὐτῶν, ὡς ἤθελεν. Ἀπορον δὲ φαίνεται ἡμῖν, πῶς ὁ καθηγητὴς οὗτος δὲν ἀνήνεγκεν, ὡς εἶχε καθήκον, τὴν διακωμῶδισιν ταύτην τῶν μαθημάτων του εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ δὲν παρέστησε τὸ ἄτοπον αὐτῶν διὰ τῶν καταλλήλων χρωμάτων. Ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ ἐρμηνεῖα τῆς νέας διαθήκης ὠρίσθησαν νὰ διδάσκωνται ἐν μᾶ καθ' ἑβδομάδα ὥρα!

Ὅχι τὰ τοιαῦτα δὲν εἶναι γελοῖα, ὡς ἅπας ὁ λόγιος κόσμος ἐξέφρασθη, ἀλλ' ἔχουσιν ὠρισμένον σκοπὸν, τὸν σκοπὸν νὰ διαγράψωσιν ἐκ τοῦ προγράμματος τοῦ διδασκαλείου τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα. Ἀνθρώποι στερούμενοι τὸ παράπαν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ἀνελθόντες δὲ εἰς τὴν θέσιν τοῦ τμηματάρχου δι' ἐκδουλεύσεων φατριαστικῶν, εὔρον κατάλληλον τὴν περίστασιν νὰ ἐκχύσωσι τὸν ἴδον κατὰ τῆς θείας ἡμῶν θρησκείας, εἰς ἣν ὁ ἑλληνισμὸς ὀφείλει τὴν ἐλευθερίαν του. Καὶ πῶς ἄλλως δύνανται, σοφοὶ τμηματάρχαι, τὰ ἄγρια καὶ ἀτίθασσα ἡμῶν ἦθη νὰ ἐξημερωθῶσιν, ἢ διὰ τῆς μεταδόσεως διὰ τῶν δημοδιδασκάλων εἰς τὸν λαὸν ὑγιῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν; Δὲν βλέπετε, ἀναμορφωταί, ὅτι ἡμέρα δὲν παρέρχεται νὰ μὴ συμβῆ φόνος; δὲν βλέπετε, ὅτι τὸ αἷμα χύνεται διὰ τὴν παραμικροτέραν αἰτίαν ἄφθονον; Καὶ θέλετε διὰ τῆς χαλαρώσεως τῶν θρησκευτικῶν συναισθημάτων νὰ καταστήσητε τὴν Ἑλλάδα ἀληθὲς σφαγεῖον; Θέλετε ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλλάδος ὁ πέλεκυς τοῦ δημίου νὰ ἀποκόπη κεφαλὰς φονεῶν καὶ δολοφόνων;

(Ἐπεταὶ τὸ τέλος).

ΠΕΡΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Α'.

Ἱστορία τῆς γεωγραφίας

(Συνέχ. ἴδ. φυλλάδ. ς'. σ. 267.)

Συγχρόνως ὅμως ταῖς περιηγήσεσι τοῦ Εὐδόξου τὸ Ῥωμαϊκὸν Κράτος ἐξηπλοῦτο, καὶ αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις ἠῤῥξαν καὶ ἐγίνοντο ἀκριβέστεραι. Αἱ Ῥωμαϊκαὶ λεγεῶνες διέτρεχον τὴν Γαλλίαν, Βρεττανίαν καὶ Γερμανίαν μέχρι τοῦ Ἑλβα καὶ Ἰστρου. Ἡ ἄνω Ἀραβία ἐξηρευνᾶτο ὑπὸ τοῦ Αἰλίου Γάλλου, καίτοι δὲ ἀπώλοντο τὰ πλεῖστα ἔργα τῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Γεωγράφων, σώζεται ὅμως ἓν, τὸ τοῦ Στράβωνος, ὅπου βλέπει τις, ὅποια ἦτο ἡ ἐπιστήμη τῆς Γεωγραφίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Στράβων γνωρίζει ὀλίγον τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Δίδει π.χ. εἰς τὰ Πυρρονηαῖα διεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον

καὶ ὑποθέτει τὸν Ῥοδανόν, ῥέοντα παραλλήλως πρὸς ταῦτα. Παρίστησι δὲ τὴν Ἀγγλίαν ὡς τρίγωνόν τι, οὔτινος ἢ μὲν μία πλευρὰ ἀποβλέπει εἰς τὴν Γαλλίαν, ἢ ἐτέρα εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἢ τρίτη εἶναι ἐστραμμένη πρὸς Βορρᾶν. Εἰ καὶ ἀπατάται ὅμως ὡς πρὸς τὴν θέσιν καὶ τὰ περίεξ τῆς χώρας ταύτης, γνωρίζει ὅμως κάλλιστα τὸ κλίμα αὐτῆς, καθόσον περιγράφει αὐτὸ οἶον πράγματι εἶναι. Ἐκθέτει δὲ καλῶς τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν, εἰ καὶ ἀγνοεῖ τὸ σχῆμα αὐτῆς. Κατ' αὐτὸν ἡ Ἀσία εἶναι μεμερισμένη εἰς δύο μεγάλα μέρη ἀπὸ τοῦ Ταύρου, ὧν τὸ μὲν πρὸς Βορρᾶν ὑποδιαιρεῖ εἰς τέσσαρας μεγάλας χώρας, ἐν δὲ τῷ πρὸς Νότον θέτει τὴν Περσίαν, Ἀριανήν, Βαβυλωνίαν, Μεσοποταμίαν, Συρίαν, Ἀραβίαν καὶ Αἴγυπτον μέχρι τοῦ Νείλου. Τῶν μερῶν τούτων αἱ περιγραφαὶ καθίστανται ἔστιν ὅτε σκοτειναί. Οὕτω συμβαίνει, ὥστε πολλὰ νὰ εὐρίσκη τις περὶ τῶν ἠθῶν τῶν κατοίκων χώρας τινός, ὀλίγιστα δὲ περὶ τῆς θέσεως, τοῦ ποιοῦ κ.τ.λ. αὐτῆς. Καὶ τοῦτο συμβαίνει ἴσως, διότι ὁ Στράβων εἶχεν ὑπ' ὄψει τὰς περιγραφὰς τοῦ Νεάρχου, ὅστις ἐπεσκέφθη τὰ μέρη ταῦτα (ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τοῦ Εὐφράτου) κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὡς ἔφημεν εἰπόντες. Ὁ Στράβων ὡς πρὸς τὴν Ἀφρικὴν δὲν πιστεύει, ὅσα ὁ Πολύδοξος καὶ ὁ Εὐδοξος λέγουσι περὶ τῶν ἀνακαλύψεων καὶ τῶν ἔργων τῶν Καρχηδονίων. Ἐν συνόψει ὁ γνωστὸς κόσμος ἐξετείνετο, κατὰ τὸν Στράβωνα, πρὸς Βορρᾶν μέχρι τοῦ Ἑλβα, πρὸς Νότον μέχρι τῶν ἀλύσεων τῶν ὀρέων τοῦ Ἀτλαντος, πρὸς Ἀνατολὰς μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ καὶ πρὸς Δυσμὰς μέχρι τοῦ ὠκεανοῦ.

Μετὰ τὸν Αὐγουστον καὶ κατὰ τὴν Α' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἡ ἐπιστήμη τῆς Γεωγραφίας ἐπετελέσατο μεγάλας προόδους, καθ' ἃς πληθὺς συγγραμμάτων γεωγραφικῶν ἐδημοσιεύθησαν, ἐξ ὧν ὅμως δυστυχῶς ὀλίγα καὶ μικροῦ λόγου ἄξια διεσώθησαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Πλίνιος γράφων περὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, παρέχει πλείστας ὄσας διασαφήσεις περὶ αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἀρριανὸς διδάσκει ἡμᾶς ἐκτὸς ἄλλων ὅτι τὰ παράλια τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου κατρωκοῦντο ὑπὸ Ἑλλήνων ἀποίκων παρ' αὐτῷ δ' ἀπαντῶμεν ἐπίσης καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ ἐμπορίου τῶν Ἰνδιῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ὁ Αἴλιος Γάλλος κυβερνήτης τῆς Αἰγύπτου, περὶ οὗ καὶ ἀνωτέρω ἔχομεν ὁμιλήσει, ἐξάπεστειλεν ἐκεῖθεν τὸν πρῶτον στόλον, ὅστις ἐταξίδευσεν εἰς τὰς Ἰνδίας· πρὸς τὸ ταξίδιον δὲ τοῦτο κατηναλώθη ἓν ὀλόκληρον ἔτος, ἀλλ' ἔκτοτε πολλοὶ ἄλλοι στόλοι ἐξετέλεσαν αὐτὸ καὶ οὕτως ἐγνώσθησαν ἐφεξῆς ἐπὶ πλέον τὰ νότια παράλια τῆς Ἀσίας.

Ἐν τούτοις ἡ μαθηματικὴ γεωγραφία παραμεληθεῖσα μεγάλως μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀνυψώθη ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ὅστις προάγει δι' αὐτῆς πλείω τὴν ἐπιστήμην. Δὲν πιστεύει οὗτος πλέον, ὡς ὁ Πλίνιος, ὅτι ἡ Κασπία ἐνοῦται μετὰ τοῦ Ὠκεανοῦ, γνωρίζει δὲ κάλλιον τὰ παράλια τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

Μετὰ τὸν Πτολεμαῖον ἔρχεται ὁ Μαρκελλῖνος, ὁ Προκόπιος κ.λ.π. οἵτινες ὅμως ὀλίγας προσθέτουσιν ἐπὶ πλέον διασαφῆσεις καὶ μετὰ τούτους ἄλλοι πολλοί, περὶ τῶν ὁποίων δὲν δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ὀμιλήσωμεν ὡς μικροῦ λόγου ἀξίων.

Κατὰ τὸν 7ον μ. Χ. αἰῶνα τὰ πολλὰ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους ταξείδια ἐξήγειραν ζωηρότερην τὴν ἐπιθυμίαν τῶν γεωγραφικῶν σπουδῶν, πολλὰ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συνετάχθησαν γεωγραφίαι γενικαὶ καὶ μερικαὶ (α' λεξικὸν Γεωγραφικὸν κ.τ.λ. β' Περιγραφαὶ καὶ τοπογραφίαι τῆς Ἱερουσαλῆμ καὶ τῆς ἄλλης ἁγίας Γῆς ἢ ἄλλων χωρῶν), πολλοὶ δὲ χάρται ἐξεδόθησαν, ὧν ἄξιοι λόγου εἰσὶν ὁ περισωθὴς μέχρις ἡμῶν ἐν τοῖς χειρογράφοις Τορρίνου, ἐν ᾧ βλέπει τις τὴν Εὐρώπην κεχωρισμένην τῆς Ἀσίας διὰ βραχίονος τοῦ Ὠκεανοῦ, πρὸς Νότον δ' ἔχουσαν τὴν Ἀφρικὴν, καὶ πρὸς τὰ Νοτιοδυτικὰ τετάρτην τινα Ἡπειρον, καὶ ἐν ᾧ ὀλίγα ἀπαντῶσιν ὀνόματα πόλεων καὶ χωρῶν καὶ ὁ τοῦ Καρόλου Μάγνου, ὅστις ἐπὶ τριῶν πινακῶν εἰκόνιζε τὴν γῆν ὀλόκληρον.

Ἄλλ' ἐνῶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι Γεωγράφοι γνωρίζουσι πλείω τὴν Δύσιν ἢ τὴν Ἀνατολήν, οἱ Ἀραβες φαίνονται τούναντίον γνωρίζοντες πολὺ κάλλιον αὐτῶν τὴν τελευταίαν (καίτοι ἀγνοοῦσι τὰ κατὰ τὴν πρώτην). Ὡστε μόνον ἀρνούμενός τις ἀμφοτέρων τὰς εἰδήσεις εἰς ὅ,τι ἀληθεύουσι δύναται νὰ σχηματίσῃ ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς καταστάσεως τῶν ἐθνῶν καὶ τοῦ γνωστοῦ μέρους τῆς γῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἀπὸ τοῦ ἐνάτου μ. Χ. αἰῶνος ἄρχεται νέα περίοδος διὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς γεωγραφίας, μέγας δ' ἐξεγείρεται ζῆλος πρὸς ἀνακαλύψεις. Ἀτρώμητοι Νορβῆγοι καὶ Δανοὶ θαλασσοπόροι ἐπιχειροῦσι πλοῦς μακροῦς καὶ ἐπικινδύνους καὶ ἐπιχέουσι νέον ἔλαιον εἰς τὸν λύχνον τῆς ἐπιστήμης.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 14ου αἰῶνος δημοσιεύεται ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἀδελφῶν Zeni χάρτης ἱκανῶς ἀκριβῆς τῆς βορειοδυτικῆς Εὐρώπης, περιγραφαι δὲ πολλὰ περιηγήσεων ἰδιωτῶν, ἐμπόρων ἢ δημοσίων ὑπαλλήλων ἐξακολουθοῦσιν ἀνζάνουσαι καὶ καθαίρουσαι τὸν τῆς ἐπιστήμης θησαυρόν.

Μεταβῶμεν εἰς τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα μ.Χ. Οἱ Πορτογάλλοι ἀκολουθοῦντες τοὺς Μαύρους μέχρι τῆς Ἀφρικῆς, ἐκυρίευσαν τὴν Γύταν. Ἐκεῖ δ' ἤκουσαν νὰ ὀμιλῶσι περὶ μεταλλείων χρυσοῦ τῆς Γουινέας, καὶ αὕτη ἴσως εἶναι ἡ αἰτία, ἥτις παρεκίνησεν αὐτοὺς νὰ συνεχίσωσι τὰς ἀνακαλύψεις αὐτῶν ἐν τῇ Ἡπείρῳ ταύτῃ. Συγχρόνως ὁ Δὸν Ἐρρίκος ὤθησεν αὐτοὺς εἰς τὸν περίπλου τῆς Ἀφρικῆς. Ἀνακαλύπτουσι δὲ τότε τὴν Μαδέραν καὶ μετ' οὐ πολὺ τὰς νήσους τοῦ Πρασίνου Ἀκρωτηρίου, τὰ παράλια τῆς Γουινέας κλπ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δὸν Ἐρρίκου αἱ ἀνακαλύψεις ἐξακολουθοῦσι· φθάνουσι μέχρι τοῦ Ζαίρα καὶ Κόγγου καὶ τέλος μέχρι τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς ἐλπίδος ὀνομασθέντος οὕτως ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Βου. Ὁ Βασιλεὺς οὗτος πολλοὺς ἀπέστειλεν ἐξόχους ἀνδρας καὶ πρὸς ἐξέτασιν τῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ τῆς Νοτίου Ἀσίας, πολλοὶ δὲ στόλοι διέσχιζον ἤδη τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ Πορτογάλλοι προὐχώρουν ἤδη πρὸς Ἀνατολάς, ὁ Χριστόφορος Κολόμβος συνέλαβε τὸν μέγαν σκοπὸν νὰ προχωρήσῃ πρὸς Δυσμᾶς. Δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ ἐπιτύχῃ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀνακαλύψεως, ἥτις τὸ ἥμισυ τοῦ κόσμου ὅλου ἔμελλε νὰ ἐκπολιτίσῃ καὶ ἥτις ἀπληθάντισε τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Τὴν ὑπαρξίν κόσμου πρὸς Δυσμᾶς τῆς Εὐρώπης πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης ὑπέθεσεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἀργότερον δ' ἐγένοντο ὑπὸ τῶν Σκανδιναυῶν θαλασσοπόροι καὶ πρὸς τὴν Νέαν Γῆν καὶ τὴν Γροελανδίαν, ὥστε φαίνεται παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἰδέαν ὅτι ὁ Κολόμβος εὔρε μόνον ὅ,τι ἄλλοι ἤδη πρὸ αὐτοῦ προὔθετον ὑπάρχον· ὅπως δῆποτε ὅμως οὐδόπως βεβαίως ἐλαττοῖ τοῦτο τὸ κλέος τοῦ ἀνδρός. Καὶ οὗτος μὲν ὠνόμασε τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν χώραν Δυτικὰς Ἰνδίας, καθότι ἐνόμιζεν αὐτὴν συνέχειαν τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, μετὰ δ' ἔν ἔτος ὠνομάσθη Ἀμερικὴ ἀπὸ τοῦ Φλωρεντίνου Ἀμερικού, ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν Γουιάνην. Πολλοὶ δὲ ἤδη καὶ ἄλλοι ἐπεξέτειναν τὰς περὶ αὐτῆς γνώσεις ἐπὶ πλέον. Οὕτως ἀνεκαλύφθη ἡ Βρασιλία, διέδραμον τὸν Ἰσθμὸν τοῦ Παναμᾶ, ἐγνωρίσθη τὸ Μεξικόν, τὸ Περού καὶ ἄλλα, καὶ τέλος ἡ Νέα Γῆ, τὸ Λαβραδόρ, ὁ Μαγελάνιος κλπ. Τὸ δὲ τέλος τοῦ 15του αἰῶνος, τοῦ τοσοῦτω πλουσίου εἰς ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις συγχρόνως, ἔμελλε νὰ ἐπισφραγισθῇ διὰ τῆς ἐξευρέσεως ὁδοῦ εὐθείας πρὸς τὴν Κίναν (ὑπὸ Ἀγγλων καὶ Ῥώσων) καὶ διὰ τῆς ἐξιχνιάσεως ἀπάντων τῶν βορείων μερῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἀξιοσημείωτος μετὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον εἶναι ὁ 17ος καθ' ὃν ἀνακαλύπτεται μὲν ἡ Νέα Ὀλανδία, ἡ Νέα Καληδονία κλπ. ἡ δὲ γεωγραφικὴ

ἐπιστήμη ἐξυψοῦται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διὰ τῶν συστημάτων τοῦ Γαλιλαίου καὶ τοῦ Κοπερνίκου, διὰ τῆς ἐξευρέσεως πλείστων μέσων ἀστρονομικῶν καὶ τῆς βελτιώσεως (ὑπὸ Γεράρδου Μερκατόρου) τῶν Γεωγραφικῶν χαρτῶν.

Ὁ ἡμέτερος τέλος ἦτοι ΙΘ^{ος} εἶναι αἰὼν συμπληρώσεων καὶ βελτιώσεων διὰ τὴν Γεωγραφίαν. Εἶναι ἡ παραμονὴ τῆς ἐντελοῦς, τῆς πλήρους γνώσεως ἀπάσης τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Κατὰ τοῦτον ἅπαντα τὰ παραθαλάσσια καθίστανται ἐντελῶς γνωστά. Ἡ Ἰνδία, καταστάσα χώρα Ἀγγλική, ἐξερευνᾶται ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον. Μακροὶ καὶ ἐπικίνδυνοι τελοῦνται ἔκπλοι εἰς τὸν Βόρειον Ὠκεανὸν ὑπὸ Ἀγγλῶν, Ῥώσων καὶ ἄλλων. Ἀνακαλύπτονται πλείστοι νῆσοι ἐν τῷ Εἰρηνικῷ Ὠκεανῷ. Ἐπαναλαμβάνονται ἐκδρομαὶ εἰς τὰ μεσόγεια τῆς Ἀφρικῆς καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ Νείλου ἀνακαλύπτονται (ὑπὸ Γάντ) ὡς οὔσαι αὐταὶ ἐκεῖναι, αἵτινες ὑπετίθεντο ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων ἤδη. Ὁ περίπλους τέλος τῆς Γῆς τελεῖται ἐν διαστήματι ἐλάττων τῶν τριῶν μηνῶν συχνάκις καὶ χάριν διασκεδάσεως πλέον.

Ν. ΠΙΕΤΑΛΑΣ

Η ΕΝ ΓΟΤΘΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Ἐν ᾧ παρ' ἡμῖν οὐδεμία διδασκαλικὴ κίνησις γίνεται πρὸς βελτιώσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀκνησίας καὶ στασιμότητος οὐδὲν ἀγαθὸν προσιωνίζεται τὸ μέλλον, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα ἡρτηνται ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ κατὰ τὰ νεύματα καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῆς διέπονται, οἱ ἀγαθοὶ διδάσκαλοι τῆς Γερμανίας, καίπερ καλῶς ἐχόντων τῶν ἐκπαιδευτικῶν, διηνεκῶς καὶ ἀκαταπαύστως κινοῦνται πνευματικῶς, καὶ γενναίως ἀγωνίζονται, τίνι τρόπῳ νὰ προαγάγῃσι καὶ τελειοποιήσῃσι τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν πᾶσι τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις καὶ σχολείοις καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, κατ' ἔτος συνέρχονται ἐν μεγάλαις καὶ γενναίαις συνελεύσεσιν, ὅτε μὲν εἰς τὴν δεῖνα, ὅτε δὲ εἰς τὴν δεῖνα πόλιν ἢ πόλιν τῆς μεγάλης Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἵνα ἐν αὐταῖς ὑποδείξῃσι τὰς ἐν τῇ ἐκπαίδευσί ὑφισταμένας ἐλλείψεις καὶ προτείνῃσι τὰ δέοντα γενέσθαι πρὸς θεραπείαν αὐτῶν. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο, συνήλ-

θον, τῇ 30 τοῦ παρελθόντος μηνός, ἐν τῇ μικρᾷ πόλει τοῦ δουκάτου Σαξονικοῦ Κοβούργου Γότθη, εἰς κζ'. γενικὴν συνέλευσιν χίλιοι πεντάκοσιοι γερμανοὶ διδάσκαλοι. Περί τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως ταύτης αἱ γερμανικαὶ ἐφημερίδες ἀναγράφουσι τὰ ἀκόλουθα :

«Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς σήμερον ἀρξαμένης κζ'. γενικῆς Συνελεύσεως τῶν γερμανῶν διδασκάλων, πολλαὶ ἀψίδες ἐστήθησαν καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως ἐσημαιοστολίσθησαν καὶ ἐστεφανώθησαν. Μέχρι τοῦδε, χίλιοι περίπου διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι, ὡς ἀντιπρόσωποι σχολείων, παρθεναγωγείων καὶ διδασκαλικῶν Συλλόγων, ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Γερμανίας ἀνηγγέλησαν. Περί δὲ τὴν 9 ὥραν τῆς ἐσπέρας, ἠνεύχθη ἡ Συνέλευσις, διὰ φιλικωτάτης καὶ θερμοτάτης προσαγορεύσεως τοῦ Δημάρχου τῆς πόλεως Liebetrau. Ὁ πρόεδρος τῆς μέχρι τοῦδε Ἐπιτροπῆς διδάσκαλος κ. Moerle ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας, ἐν ὀνόματι τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐπὶ τῇ φιλικῇ ὑποδεξιῶσει. Μετὰ δὲ ταῦτα ἤρξατο ζωνρὰ συζήτησις περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν εἰς τὴν Συνέλευσιν ὑποβληθησομένων θεμάτων. Ἐν πρώτοις προὔταθη νὰ συζητηθῶσι τῇ ἐπαύριον τὰ ἐξῆς δύο θέματα: α) ἡ ἐκπαίδευσις ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτῆς σημασίᾳ· β) ἡ ὁδὸς πρὸς συνεννόησιν τοῦ σχολείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ διδάσκαλος A. Kaferstein, ἐξ Ἀμβούργου, προέτεινε νὰ ἐκλεχθῶσι δύο ἄλλα θέματα ἀντ' αὐτῶν· διότι, λέγει, τὸ πρῶτον τῶν προταθέντων συνεζητήθη ἤδη καὶ ἐν ἄλλαις συνελεύσεσιν· ἀλλὰ καὶ τὸ δεῦτερον οὐχὶ κατάλληλον ἐστὶ· ἀμφότερα δὲ οὐχὶ κατεπίγοντα, καὶ ἐπομένως οὐδεμίαν ἔχουσαν ἀνάγκην νὰ ζητῶμεν ὁδὸν πρὸς συνεννόησιν τοῦ Σχολείου μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξ ἐτέρου δὲ προὔταθη τὸ θέμα· «Κατὰ τί δύναται τὸ σχολεῖον νὰ συντελέσῃ «εἰς τὴν λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος»· διότι τὸ ζήτημα τοῦτο καθίσταται λίαν κατεπίγον, καθ' ὅσον αἱ δημοκρατικαὶ καὶ κοινωνιστικαὶ ἀξιώσεις ἀκαταπαύστως αὐξάνουσι. Εἰ καὶ οἱ διδάσκαλοι δὲν πρέπει τοιαῦτα ζητήματα νὰ συζητῶσιν, οὐχ ἦττον ὁμως ἀνάγκη ἅπαξ νὰ ἐρευνηθῇ ἐν τῇ γενικῇ Συνελεύσει τῶν διδασκάλων, κατὰ τίνα τρόπον δυνατὸν νὰ τεθῇ φραγμὸς τις εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην σύγχυσιν. Ἄλλοι ὁμως ῥήτορες, διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι, ἐντόνως ὑπέδειξαν τὴν ἀνάγκην νὰ συζητήσῃσι παιδαγωγικὰ θέματα. Ἐν τέλει δὲ ἀπεφασίσθη νὰ συζητηθῶσι τὴν ἐπαύριον α') περὶ τῆς ἐνωτικῆς βάσεως καὶ διοργανώσεως τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ β') περὶ τοῦ δια τί καὶ κατὰ τίνα τρόπον δύναται τὸ σχολεῖον νὰ ὑποβοηθήσῃ τὰς προσπάθειαις τοῦ γλωσσολογικοῦ Συλλόγου τῆς Γερμανίας. Μετὰ

τὴν διατύπωσιν τῶν ζητημάτων τούτων, ἐξελέχθησαν πρῶτος μὲν Πρόεδρος ὁ καθηγητὴς τοῦ σεμιναρίου Ἀμβούργου Halben, δεύτερος δὲ ὁ καθηγητὴς τοῦ σεμιναρίου τῆς Γόττης Voigt, καὶ τρίτος ὁ καθηγητὴς Moerle, καὶ οὕτω διελύθη ἡ συνεδρίασις.

«Τῆς 6' συνεδρίασεως τῆς 31 Μαΐου μετέσχον χίλιοι πεντακόσιοι ἀντιπρόσωποι, καθ' ἣν ὁ μὲν ὑπουργικὸς Σύμβουλος Gebhart προσηγόρευσε τὴν Συνέλευσιν ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως καὶ συνεχάρη αὐτῇ, ὅτι ἐν ἡμέραις εἰρήνης συνεδριάζει, ὁ δὲ τῆς Γόττης πρῶτος δήμαρχος Hünersdorf ἐχαιρέτισε τὴν Συνέλευσιν ἐν ὀνόματι τῶν πολιτικῶν καὶ δημοτικῶν Ἀρχῶν τῆς πόλεως, τρίτος δὲ ὁ διδάσκαλος Koppenstatter (ἐκ Βαυαρίας) προσηγόρευσε αὐτὴν ἐν ὀνόματι τοῦ βαυαρικοῦ διδασκαλικοῦ Συλλόγου καὶ ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει ἡ γερμανικὴ ἐνότης κατορθωθῇ. Πρῶτον ὑποκείμενον τοῦ προγράμματος ἀπετέλει «ἡ ἐνωτικὴ βᾶσις καὶ διοργάνωσις τοῦ γερμανικοῦ δημοτικοῦ σχολείου». Εἰσηγητὴς τούτου ἐγένετο ὁ πρῶτος πρόεδρος Halben, ὅστις ἐν τῇ πρώτῃ θέσει τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προταθέντος θέματος ἐπρότεινε τὴν εἰσαγωγὴν ἐνωτικῆς νομοθεσίας περὶ ἐνάρξεως, ἐκτάσεως καὶ διαρκείας τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ, καθ' ὅλην τὴν γερμανικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἐναντίον ὅμως τῆς γνώμης ταύτης ἐκηρύχθη ὁ διευθυντὴς Δρ. Bartels, νομίζων τολμηρὸν νὰ κανονίζῃ ἡ Συνέλευσις τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Αὐτοκρατορίας· διότι εἰς τινὰ γερμανικὰ Κράτη ἀμάζει ἡ ἐκπαίδευσις καὶ διὰ μιᾶς γενικῆς νομοθεσίας τῆς Αὐτοκρατορίας δύνανται νὰ διακινδυνεύσωσι τὰ συμφέροντα Κρατῶν τινῶν. Ἡ Συνέλευσις ἀπεφάσισε νὰ ἀποστῇ τῆς ψηφοφορίας ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Εἰσηγητοῦ προταθεισῶν θέσεων. Δεύτερον ὑποκείμενον τῆς συσκέψεως ἦν, «διὰ τί καὶ κατὰ τίνα τρόπον ὀφείλει τὸ δημοτικὸν σχολεῖον νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς προσπάθειάς τοῦ γερμανικοῦ Γλωσσολογικοῦ Συλλόγου». Περὶ τοῦ θέματος τούτου, ὁ εἰσηγητὴς διδάσκαλος Δρ. Saalfeld παρετήρησε, μετὰξὺ ἄλλων, ὅτι ὁ γερμανικὸς γλωσσολογικὸς Σύλλογος κατέστη ἤδη ἰσχυρὰ δύναμις· διότι πολλαὶ πολιτικαὶ Ἀρχαὶ ἐχορήγησαν τὴν ὑποστήριξιν αὐτῶν εἰς τὸν Σύλλογον. «Ὁ ἡμέτερος «στέφανος πρὸς κάθαρσιν τῆς γερμανικῆς γλώσσης προηγήθη ἤδη, καὶ τὸ «παράδειγμα ἡμῶν παρηκολούθησαν καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαί. Ἰδιαιτέρως δὲ καθῆκόν ἐστι τῶν Γερμανῶν διδασκάλων, εἰς οὓς διαπεπιστευμένῃ ἐστὶν ἡ ἐκπαίδευσις τῆς γερμανικῆς νεότητος, νὰ ὑποστηρίξωσι τὰς προσπάθειάς τοῦ γερμανικοῦ γλωσσολογικοῦ Συλλόγου». Ἄνευ τι-

νὸς συζητήσεως, ἐγένετο δεκτὴ ἡ πρότασις, ὅτι «ἡ γενικὴ τῶν Γερμανῶν διδασκάλων Συνέλευσις διακηρύττει, ὅτι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν σύμφωνός ἐστιν εἰς τὰς προσπάθειάς τοῦ γερμανικοῦ γλωσσολογικοῦ Συλλόγου».

«Εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς ἐπομένης ἡμέρας ὠρίσθησαν τὰ ἐπόμενα δύο ζητήματα· α') «Τίς ἡ ὁδὸς πρὸς συνεννόησιν τοῦ Σχολείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας; β') Πρέπει νὰ διατηρηθῶσιν αἱ δημόσιαι ἐξετάσεις τῶν σχολείων;» Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν (1 Ἰουνίου) ἤρξατο ἡ συζήτησις τοῦ πρώτου θέματος. Ὁ εἰσηγητὴς τούτου ἱερεὺς Bæhring ἐξεδήλωσε τὴν χαρὰν αὐτοῦ, ὅτι οἱ γερμανοὶ Διδάσκαλοι μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Σχολείου, μένουσι πιστοὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ δὲ ὑπὸ συζήτησιν θέμα τοσοῦτῳ μᾶλλον κατεπεῖγόν ἐστι, ὅσην λυπηρὸν ἤθελεν εἶναι, ἐὰν διὰ τῶν νέων ἐκκλησιαστικῶν νόμων τὸ Σχολεῖον ἐτίθετο πάλιν ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῆς Ἐκκλησίας.

«Ἀντιβαίνει εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ,» προσέθηκεν ὁ σοφὸς Ἱερεὺς, «εἶνα οἱ ἄνθρωποι χάριν δογματικῶν ἀρχῶν ἐχθραίνωνται πρὸς ἀλλήλους. Ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐρευνῶμεν τὴν ἐσωτερικὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ μὴ ἐρίζωμεν περὶ τῶν ἐξωτερικῶν τύπων. Δὲν πρέπει λόγοι ἄνθρωποι νὰ φιλονεικῶσι περὶ πραγμάτων, περὶ τῶν ὁποίων οὐδεμίαν συμφωνίαν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ. Ἐν πεπολιτισμένῳ Κράτει ἔπρεπε πᾶσαι αἱ δογματικαὶ ἔριδες νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν Αὐτοκράτωρ εἶπε τὰς ἀκολουθούσας λέξεις, «Ἐπιθυμῶ νὰ αὐξήσω τὸ Κράτος οὐχὶ ὅμως διὰ ξένων κατακτήσεων, ἀλλὰ δι' ἐλευθερίας, εὐτυχίας καὶ ἠθικότητος,» ἔκτοτε ἡ Γερμανία ἐγένετο πεπολιτισμένον Κράτος, καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ἡ Ἐκκλησία χρεωστῆ νὰ κηρύττῃ τὰς θεμελιώδεις ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ δὲ Σχολεῖον νὰ ἐκπαιδεύῃ τὴν νεότητα πρὸς ταύτας τὰς ἀληθείας, διὰ τῆς ἱστορικῆς, φυσικῆς, μαθηματικῆς καὶ γλωσσικῆς διδασκαλίας. Διδάσκαλοι, ἐμπορούμενοι τῆς πίστεως, δύνανται νὰ εὑρωσι τὴν εὐθείαν ὁδὸν πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἀληθείας. Νῦν δὲ ἀναφέεται τὸ ζήτημα, «τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ διδαχθῇ ἡ ἱερὰ Γραφή ἐν τῷ σχολείῳ.» Οἱ Θεολόγοι ἐρίζουσι πολὺ περὶ τούτου καὶ ἕκαστος αὐτῶν πιστεύει, ὅτι ἔχει, δίκαιον. Ἐνεκα δὲ τούτου ἐπάναγκες θεωρῶ νὰ συστηθῇ Σχολειακὴ Ἐπιτροπὴ καὶ Ἀρχή, ἥτις, ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως τοῦ πράγματος, θά δυνήθῃ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν Ἱερὰν Γραφήν εἰς τὸ σχολεῖον. Καὶ αὕτη, νομίζω, ἐστὶν ἡ ἀρίστη ὁδὸς πρὸς συνεννόησιν τοῦ Σχολείου μετὰ τῆς Ἐκκλησίας.

(Ζωηραὶ ἐπιδοκιμασίαι). «Ἐφ' ὅσον,» λέγει ὁ ῥήτωρ, «ὁ κληρικὸς δύναται νὰ λέγῃ τῷ διδασκάλῳ, τοῦτο καὶ τοῦτο πρέπει νὰ κάμῃς, ἐπὶ τοσοῦτον οὐδεὶς λόγος πρέπει νὰ γίνηται περὶ συνεννοήσεως τοῦ Σχολείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας. (Θυελλώδεις ἐπιδοκιμασίαι). Ἐὰν δὲ ἡ περὶ συστάσεως σχολειακῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς κανονισμὸν τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας πρότασις μου γίνῃ ἀποδεκτὴ, τότε ἐξ ἅπαντος θὰ ἐπέλθῃ εἰρήνη καὶ ἡσυχία, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Σχολείου καὶ τῆς ἡμετέρας Πατρίδος. Ἐν Κράτει οὕτω πεπολιτισμένῳ, ὡς τὸ ἡμέτερον, ἔπρεπέ τις ν' ἀποφεύγῃ πάσας τὰς δογματικὰς ἔριδας καὶ ἀποκλειστικῶς νὰ θεραπεύῃ τὸν ἐσωτερικὸν ἐκκλησιαστικὸν βίον (Ἐπιδοκιμασίαι). Ἐχομεν κρεῖττον τί νὰ πράξωμεν ἢ νὰ δαπανῶμεν ἑκατομμύρια εἰς ἀποστολὰς Ἱεραποστόλων, ὅπως τοὺς εἰδωλολάτραις διὰ τῆς βίας προσηλυτίσωμεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν (Ζωηραὶ ἐπιδοκιμασίαι). Τοῦτο ἐστὶν ὑπερβολικὸν καὶ σκοπεῖ κυρίως ν' ἀποσπάσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἀπὸ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων. (Ἐπιδοκιμασίαι). Ἐὰν θέλῃ τις τοὺς εἰδωλολάτραις νὰ ἐκπαιδεύσῃ χριστιανικῶς, ἀνάγκη πᾶσα τὰ τέκνα αὐτῶν νὰ ἐκπολιτίσῃ καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτοῖς τὴν γνῶσιν τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ παιδαγωγικὰς ἀρχάς. Μόνον κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον δύνανται νὰ ἐργασθῶσιν οἱ Ἱεραπόστολοι ἀποτελεσματικῶς παρὰ τοῖς εἰδωλολάτραις. Πρέπει δὲ νὰ συνδεθῶσιν αἱ ἀποστολαὶ τῶν Ἱεραποστόλων μετὰ τῶν ἀποικιακῶν ἀποστολῶν. Ἐφ' ὅσον ὅμως οἱ εἰδωλολάτραι δὲν ἐκπαιδεύονται πνευματικῶς, πᾶσα ἀποστολὴ τοιούτων ἀποβαίνει ματαία. Ὅπως δὲ παρὰ τοῖς εἰδωλολάτραις, οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν, μόνον τὸ σχολεῖον δύναται νὰ ἐκπαιδεύσῃ θρησκευτικῶς τὴν νεότητα. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Σχολεῖον, μεθ' ὅλην τὴν διάφορον ἐργασίαν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἀληθείας διατελοῦσιν ἐν ἀμοιβαίᾳ ἐπενεργείᾳ. Ἄνευ τοῦ κατὰ παιδαγωγικὴν μέθοδον ἐπιζητοῦντος τὴν ἀλήθειαν Σχολείου, ἀληθῆς θεοσέβεια, ἐν τοῖς χριστιανικοῖς δόγμασι, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ζῆσις. Τοῦναντίον μάλιστα, ἡ χριστιανικὴ θεοσέβεια, ἄνευ τοῦ αὐτοτελῶς ἐργαζομένου Σχολείου, περιπίπτει εἰς τὸν φανατισμὸν καὶ εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν. (Θυελλώδεις ἐπιδοκιμασίαι). Ἡ Ἐκκλησία ὠφελεῖ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ οὐχὶ μίαν μόνον φυλὴν, καὶ οὐχὶ μίαν μόνον τάξιν ἀνθρώπων. Τὸ Σχολεῖον ὡσαύτως ὠφελεῖ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀναπτύσσον εἰς πάντα παιδα τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθέντα προτερήματα καὶ δυνάμεις. Ὅτι δὲ ὁ γενικὸς νόμος τῆς διαμονῆς τῆς ἐργασίας καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῷ σχολείῳ πρέπει νὰ εἰσαχθῇ, τοῦτο ἀποδείκνυσιν ἡ ἱστορία. Ἡ πρόδοσις τῆς ἡμετέ-

ρας ἐκπαιδεύσεως κατορθώθη μόνον διὰ τῆς χειραφετήσεως τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τῆς κηδεμονείας τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Πεταλότσης, ὁ Fröbel, ὁ Disterweg καὶ πάντες οἱ λοιποὶ πατέρες τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως, θὰ ἦσαν ἀκατανόητοι, ἂν ἡ φιλοσοφία, αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι, ἡ γλωσσικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔρευνα, ἀδιαφοροῦσαι περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ὑπεδείκνυνον ἰδίαις ὁδοῦς καὶ δὲν ἐνέπνεον τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ τὴν πρέπουσαν ἐλευθερίαν. Αὕτη δὲ ἡ ἐλευθερία, φυσικὴ καὶ λογικὴ ἐκπαίδευσις καὶ διδασκαλία, πολὺ περισσότερον συνετέλεσε πρὸς ἀποκατάστασιν εἰρηνικῆς συμβιώσεως παρὰ τοῖς διαφόροις ἐκκλησιαστικοῖς δόγμασι καὶ ἐθίμοις, ἢ πᾶσαι αἱ μεσολαβήσασαι θεολογικαὶ ἀπόπειραι. Ἐπ' αὐτῆς ἐρείδεται τὸ μέλλον τοῦ ἡμετέρου γερμανικοῦ Κράτους. (Θυελλώδεις καὶ παρατεταμέναι ἐπιδοκιμασίαι).

«Μετὰ ταῦτα ὁ ῥήτωρ ἐπρότεινεν ἐξηγήσεις τινὰς τῶν θέσεων αὐτοῦ. Κατὰ πρότασιν δὲ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ σεμιναρίου Ἀμβούργου κ. Halben ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ ἐντύπωσις τοῦ λόγον τούτου μὴ ἐξαλειφθῇ καὶ ἀποστῶσι πάσης συζητήσεως τῶν προταθειῶν θέσεων.

«Ὁ διδάσκαλος τῆς πραγματικῆς Σχολῆς (Giessen) Kahl ὠμίλησε περὶ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων καὶ ἀπεφάνητο ὀριστικῶς κατὰ πασῶν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων, αἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν εἰμὴ μόνον δημοσία θεατρικὴ παράστασις, παρέχουσαι κακὴν εἰκόνα τῶν καρπῶν τοῦ σχολείου καὶ ἀτίμωσιν τοῦ διδασκάλου ἐμπεριέχουσαι. Οἱ ἄνθρωποι ἐκείνοι, οἵτινες παρουσιάζονται εἰς τὴν δημοσίαν ἐξέτασιν τοῦ Σχολείου, εἰσὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνίκανοι νὰ κρίνωσι τοὺς καρποὺς τοῦ σχολείου. Ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ζητήματα, τὰ προταθησόμενα ταῖς μαθηταῖς ἐν ταῖς δημοσίαις ἐξετάσεσιν, ἐνίοτε ἐκ τῶν προτέρων εἰσὶ παρασκευασμένα. Ὁ Διδάσκαλος ὅστις ὀφείλει νὰ διδάσκῃ τοὺς μαθητὰς τὴν ἀλήθειαν πρέπει ἄρα νὰ ψευδολογῇ. Τοῦτο ἐστὶ μεγάλη διαφθορά, ἣν οἱ Διδάσκαλοι δὲν πρέπει πλέον ν' ἀνεχθῶσιν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι τοῦτο δὲν συμβαίνει, πάλιν αἱ δημοσῖαι ἐξετάσεις δὲν παρέχουσι ὀρθὸν τεκμήριον τῆς προόδου ἐνὸς σχολείου. Εἶτα ὁ ῥήτωρ προσήνεγκεν ὠρισμένα καὶ πειστικὰ παραδείγματα δημοσίων ἐξετάσεων, καὶ ἐπρότεινεν νὰ ψηφισθῇ ἡ ἐπομένη πρότασις: «Ἐπειδὴ αἱ δημοσῖαι ἐξετάσεις προάγουσι τὴν ἐπιπολαιότητα τῆς ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίας, καὶ ἐπειδὴ ἐκθέτουσιν τὸ σχολεῖον, τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς μαθητὰς εἰς ψευδεῖς κρίσεις τοῦ Δημοσίου, καὶ τούτου ἕνεκα ἐπιβλαβῶς ἐπενεργοῦσιν ἠθικῶς ἐπὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν, ἀνάγκη πᾶσα νὰ καταργηθῶσιν.» (Θυελλώδεις ἐπιδοκιμασίαι.)

Πολλοὶ ὅμως ῥήτορες χαρακτηρίζουσι τὰ λεχθέντα, ὡς ὑπερβολικά, οὐχ ἥττον ὅμως θεωροῦσι τὴν κατάργησιν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων, ὅπως νῦν γίνονται, ἀποδεκτὴν. Οὕτω δὲ ἡ πρότασις τοῦ Εἰσηγητοῦ διὰ μεγάλης πλειοψηφίας ἐγένετο δεκτὴ. Τελευταῖον δέ, ἀφ' οὗ ὠρίσθη ὡς τόπος τῆς κατὰ τὸ 1889 γενησομένης Συνελεύσεως ἡ Αὐγούστα τῆς Βαυαρίας, διελύθη ἡ Συνέλευσις.»

Μ. Γ. ΔΗΜΙΤΣΑΣ

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΤΑΞΙΣ Γ'.

Νομὸς Ζακύνθου.

Νῆσοι Ζάκυνθος.

Σκοπός. Σήμερον θὰ ἐπισκοπήσωμεν ταύτην τὴν χώραν (ὁ διδ. κτλ.) ἐπανάληψις τοῦ σκοποῦ μετὰ τῆς δηλώσεως τοῦ ὀνόματος τῆς χώρας.

1. Στάδιον. Τίς γνωρίζει νὰ μᾶς εἴπῃ τι περὶ Ζακύνθου; ἐνταῦθα μνημονευτέον ὅ,τι γνωστὸν τοῖς μαθηταῖς. Ἡ Ζάκυνθος εἶναι νῆσος.

2 Στάδιον. θέσις τῆς νήσου. Ποῦ κεῖται ἡ Ζάκυνθος;—οἱ μαθηταὶ ἀποκρ. ὁ διδ. συμπληροῖ:—Ἡ Ζάκυνθος κεῖται εἰς τὸ Δυτικὸν ἄκρον τῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος πρὸς Νότον τῆς Κεφαλληνίας καὶ πρὸς Δ. τῆς Ἡλίδος, ἀνήκει δὲ εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἴονίου πελάγους, κατέχει τὴν νοτιωτάτην θέσιν αὐτῶν καὶ ἀποτελεῖ ἴδιον Νομόν, τὸν τῆς Ζακύνθου.

Σχῆμα, μέγεθος, ἔδαφος. Ὅποιον τὸ σχῆμα τῆς νήσου;—τὸ μέγεθος;—Ὁ διδ. συμπληροῖ: Ἡ Ζάκυνθος ἔχουσα τριγωνοειδὲς σχῆμα, φέρεται ἀπὸ τοῦ Βορρειοδυτικοῦ πρὸς τὸ Νοτιανατολικὸν τοῦ ὀρίζοντος ἀπολήγουσα εἰς δύο βραχίονας σχηματίζοντας ἡμικύκλιον. Ἰχνογράφησις τοῦ σχήματος τῆς νήσου (ὁ διδ. ἰχνογρ. ἐπὶ τοῦ μαυροπίνακος· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπὶ τῶν γεωγραφικῶν τετραδίων.) Τί δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ χάρτου περὶ τοῦ ἐδάφους τῆς νήσου;—Οἱ μαθηταὶ ἀποκρίνονται—ὁ διδ. συμπληροῖ.—Ἡ Ζάκυνθος διασχίζεται ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ὑπὸ χαμηλῆς σειρᾶς βουνῶν· ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας ἀποτελουμένης σχῆ-

δὸν ἀπάσης ὑπὸ χωματωδῶν λόφων, καταφύτων ὑπὸ ἐλαιῶν καὶ ὀπωροφόρων δένδρων, ὅπισθεν τῆς πόλεως Ζακύνθου ἐκτείνεται ὠραία πεδιάς καλυπτομένη ὑπὸ σταφιδαμπελώνων, ὀπωροφόρων δένδρων καὶ κήπων, καὶ λίαν φιλοκάλως καλλιεργημένη. Ἄπασα σχεδὸν ἡ νῆσος ἔνεκα τῆς καλῆς καλλιεργείας ὁμοιάζει πρὸς λαμπρότατον ἐκτεταμένον περιβόλιον· αἱ ἐξοχαὶ τῆς εἶναι ἐξαισiai, ἡ δὲ θέα λίαν μαγευτικὴ· ἀληθῶς δὲ ἐκλήθη ἡ Ζάκυνθος «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς.» Πρὸς Βορρᾶν τῆς νήσου κεῖται τὸ τρικυμιῶδες ἀκρωτήριον Σχοινάρι· πρὸς Νότον δὲ τὸ Κερί. Ἡ νῆσος εἶναι ἠφαιστειώδης καὶ παρὰ τὸ Κερί ὑπάρχουσι πηγαὶ θεϊούχων ὑδάτων καὶ νάφθης, ἐξ ὧν ἐξάγεται κατράμιον, πίσσα καὶ πετρέλαιον ἀκάθαρτον. Τὰ φρέατα ταῦτα μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου. Ἡ νῆσος δὲν στερεῖται ὑδάτων. Ἰχνογράφησις τοῦ ἐδάφους τῆς νήσου.

Ἡ Ζάκυνθος πολιτικῶς ἀποτελεῖ ἓνα Νομόν τῶν Ἴονίων νήσων καλούμενον «Ζακύνθου.» Οἱ κάτοικοι τοῦ Νομοῦ τούτου συμποσοῦνται εἰς 45,000.

Ποία ἄλλη νῆσος κεῖται πλησίον τῆς Ζακύνθου; ποῖαι χῶραι κεῖνται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Ζακύνθου; ποῖαι πρὸς Βορρᾶν; Διὰ τίνων χωρῶν πόλεων, κομποπόλεων θὰ διέλθωμεν διὰ νὰ μεταβῶμεν εἰς Ζάκυνθον; Συγκρίνατε τὸ μέγεθος τῆς Ζακύνθου πρὸς τὸ τῆς Κεφαλληνίας καὶ Κερκυράς!—Ποῖα τῶν εἰρημένων νήσων εἶναι εὐφορωτέρα;—Ἐπὶ τίνος ζῶσι πλειότεροι κάτοικοι;

Τί δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν λιμένων τῆς νήσου;—Ὁ διδ. συμπληροῖ.—Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως Ζακύνθου κειμένης ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς νήσου νεύει πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τοῦ ὀρίζοντος· δὲν εἶναι ὅμως ἀσφαλῆς, διότι ὅταν πνέῃ ἰσχυρὸς Βορειανατολικὸς ἄνεμος προσβάλλεται ὑπὸ τῶν κυμάτων. Συγκεφαλαίωσις τῶν προειρημένων.

Τὸ κλίμα τῆς Ζακύνθου εἶναι τερπνὸν καὶ ὑγιεινότατον· ἐν αὐτῇ προσέρχονται πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ διαμένουσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον χάριν τῆς πασχούσης υγείας των.

Προϊόντα, ζῆα, πόλεις, κομποπόλεις.

Τί συμπεραίνετε ἐκ τῶν λεχθέντων περὶ τῶν προϊόντων τῆς νήσου;—Οἱ μαθηταὶ ἀποκρίνονται—ὁ διδάσκαλος συμπληροῖ: Ἡ Ζάκυνθος παράγει σταφίδας, οἶνον, ἔλαιον, ὠραία ὀπωρικά, σάπωνα, πούδραν, μέταξαν καὶ ἱκανὴν ποσότητα πίσης. Οἱ κάτοικοι ἐπεξεργάζονται ὠραία

μετάξινα βαμβακερά και λινά ύφάσματα· τινές δὲ ασχολοῦνται εἰς τὴν κεραμοποιίαν, πλινθοποιίαν, ἀγγειοπλαστικὴν, γεωπονίαν και κηπουρικὴν, εἰς ἣν ἰδιαζόντως εὐδοκιμοῦσιν. Ἡ κτηνοτροφία συνίσταται εἰς αἴγας πρόβατα και βοῦς.

Πρωτεύουσα τῆς Ζακύνθου και τοῦ Νομοῦ, ὅστις δὲν διαιρεῖται εἰς ἐπαρχίας, εἶναι ἡ Ζάκυνθος ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς νήσου εἰς σχῆμα ἐπίμηκες, ὑπεράνω δὲ αὐτῆς, ἐπὶ ἀποτόμου βράχου ὑψοῦται τὸ φρούριον τῆς νήσου. Ἔχει καλὰς οἰκοδομὰς, ἀξιολόγους ναοὺς μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπει ὁ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου σώζεται τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, προστάτου τῆς νήσου, πολλὰ βιομηχανικὰ καταστήματα, ὡς σαπωνοποιεῖα, νηματοκλωστήρια, οἶνοπνευματοποιεῖα, ἀτμομύλους, μικρὰν βιομηχανίαν βαμβακερῶν μεταξωτῶν και λιπῶν ὑφασμάτων, πουδροποιεῖα και 17,600 κατοίκους. Πρὸς Δυσμὰς τῆς πόλεως Ζακύνθου ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν χαμηλῶν τινων βουνῶν κεῖνται τινὰ χωρία συγκοινωνοῦντα πρὸς ἄλληλα και πρὸς τὴν πόλιν δι' ἀμαξιτῶν ὁδῶν. Οἱ Ζακύνθιοι εἶναι καλοὶ αἰοιδοί, εὐθυμοὶ, φιλελεύθεροὶ, εὐτράπελοι, γενναῖοι και φίλοι τῶν διασκεδάσεων, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν μεταβαίνουσιν εἰς τὴν ἀπέναντι εὐφορον πεδιάδα τῆς Ἥλιδος και ἐκεῖ ἐργάζονται· ἀρκετοὶ δὲ εἰσὶν ἐγκαταστημένοι ἐν Πάτραις.

Ὁ Νομὸς Ζακύνθου δὲν διαιρεῖται εἰς ἐπαρχίας.

Συμπλήρωσις τοῦ Χάρτου ἐπὶ τοῦ μαυροπίνακος. Ὁ διδ. παρατηρεῖ τοὺς χάρτας τῶν μαθητῶν.

3 Στάδιον. Σύγκρισις τῆς νήσου πρὸς ἄλλας γνωστὰς, τοῦ Νομοῦ πρὸς ἐτέρους.

4 Στάδιον. Καταγραφή ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ τετραδίου τῶν μαθητῶν, διαφόρων ὀνομάτων ὀρέων, πόλεων, τοποθεσιῶν, λιμένων κτλ. Ἐκθεσις συγκεφαλαιωτικὴ.

5 Στάδιον. Διὰ τίνων χωρῶν θὰ διέλθωμεν διὰ νὰ μεταβῶμεν εἰς Ζάκυνθον; διὰ τίνων μέσων θὰ μεταβῶμεν; Πόσον ἀπέχει ἡ Ζάκυνθος τῶν Ἀθηνῶν;—ἄλλων γνωστῶν χωρῶν; Ποῖα προϊόντα τῆς Ζακύνθου κυρίως πωλοῦνται εἰς διαφόρους χώρας τῆς Ἑλλάδος; Ἡ πούδρα τῆς Ζακύνθου πωλεῖται εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκεται ἡ συγκοινωνία ἐν Ζακύνθῳ;—Εἰς ποίαν ἄλλην χώραν παρετηρήσαμεν τὸ αὐτό;

Σ. Μ. ΟΛΥΜΠΙΟΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

(Συνέχ. και τέλος ἴδ. φύλλ. 6. σ. 286).

Τούτων οὕτως ἐχόντων παρακαλοῦμεν Ὑμᾶς, κύριε Ὑπουργέ, ὅπως εἰσαγάγητε Νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλὴν, καταργοῦν τὸ ὑφιστάμενον περὶ διδακτικῶν βιβλίων AMB' Νόμον, τὸν καθιεροῦντα τὸ μονοπώλιον ἐν τοῖς διδακτικοῖς βιβλίοις, τὸν ἀνακόπτοντα τὴν πνευματικὴν κίνησιν, τὸν ἀδικοῦντα τοὺς λογίους, τὸν βλάπτοντα τοὺς μαθητάς, και καθόλου ἐπιφέροντα τὴν νέκρωσιν και τὴν καταστροφὴν ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει, ἅπερ ἐν παντὶ τρόπῳ πειρῶνται ν' ἀποφύγωσιν αἱ σοφαὶ τῆς Εὐρώπης Κυβερνήσεις κανονίζουσαι δικαιοῦτερον και σκοπιμώτερον τὰ περὶ διδακτικῶν βιβλίων.

Καθ' ἡμᾶς, κύριε Ὑπουργέ, ἡ πρέπει ν' ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροὶ οἱ συγγραφεῖς εἰς τὴν εὐρεσιν και διάταξιν τῆς ὕλης, ἣν πρέπει νὰ περιέχωσι τὰ δι' ἕκαστον σχολεῖον και δι' ἑκάστην αὐτοῦ τάξιν προωρισμένα βιβλία, ἡ νὰ ὑποχρεῶνται νὰ συμμορφῶνται πρὸς πρόγραμμά τι, ὑπὸ ἐδικῶν ἀνδρῶν συντεταγμένον, ἀλλὰ διὰ γενικωτάτων τινῶν γραμμῶν κανονίζον τὴν τοῦ συγγραφέως ἐνέργειαν οὕτως, ὥστε νὰ παρέχεται εἰς αὐτὸν ἀρκετὴ ἐλευθερία πρὸς σκοπιμωτέραν τῆς διδακτικῆς ὕλης διαπραγματέυσιν. Ὅσαδῆποτε δὲ βιβλία και ἂν εὐρεθῶσιν ὑπὸ πεφωτισμένων και ἀμερολήπτων Κριτῶν ἐπιτυχόντα τοῦ ὀρθοῦ πρέπει καλ' ἡμᾶς νὰ ἐγκρίνωσινται.

Κριτὰς δὲ καταλλήλους δι' ἕκαστον εἶδος βιβλίων θεωροῦμεν τοὺς διδάσκοντας τὸ μάθημα, εἰς ὃ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν βιβλίων ἀναφέρεται, ἡ ἡ τοὺς ὀπωσδήποτε περὶ αὐτὸ ασχολουμένους. Οὗτοι δὲ ἔστωσαν ὅσον οἶόν τε πλείονες πρὸς πλείονα ἐγγύησιν και ἐξασφάλισιν τῆς δικαιοσύνης. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι πρέπει νὰ ἐξαιρῶνται τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπείας οἱ ἔχοντες παρόμοια βιβλία συντεταγμένα, ὅπερ και ὁ ἤδη ὑφιστάμενος νόμος ἐπιτάσσει.

Πεποιθότες, κύριε Ὑπουργέ, εἰς τὰ διακρίνοντα Ὑμᾶς αἰσθήματα ὑπὲρ ἀναμορφώσεως και προαγωγῆς τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως, ἐλπί-

ζομεν, ὅτι θέλετε ἐνεργήσει, ὅπως καταργηθῆ ὁ παρ' ἡμῖν ἰσχύων περὶ διδασκαλικῶν βιβλίων ἈΜΒ' Νόμος, ἀντικαθιστάμενος δι' ἑτέρου σκοπιμωτέρου, λυσιτελεστέρου καὶ συμφωνοτέρου πρὸς τὸ ὄρθον καὶ τὸ δίκαιον καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθοῦς παιδείας καὶ ἐπιστήμης.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 5 Μαρτίου 1887.

Ὁ Πρόεδρος

Οἱ Ἀντιπρόεδροι

Οἱ Σύμβουλοι

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὸ μνημόσυνον Ξενοφῶντος Σεκλησιτίου μεγάλου εὐεργέτου τῆς ἐν Τεργέστη κοινότητος τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ὑπὸ Σωτηρίου Α. Οικονόμου Σχολάρχου τῆ 2 Ἀπριλίου 1887 ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐντολῇ τοῦ Βουλευτηρίου καὶ ἀποφάσει τούτου ἐκτυπωθεὶς ἐπιμελεῖα τοῦ Προεδρείου τῆς κοινότητος. Τύποις τοῦ ἀυστρογγρικοῦ Λόυδ.

2) Πραγματεία περὶ Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἀναγνωσθεῖσα τῆ 10 Μαΐου 1887 ἐν τῷ Α' δημοτικῷ σχολείῳ ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ ἐν Πελοποννήσῳ διδασκαλείῳ καθηγητοῦ Ἀθ. Μπάτσα. Ἐν Τριπόλει τυπογραφεῖον καὶ βιβλιοπωλεῖον Α. Α. Πετούνη καὶ Β. Ι. Σεχιώτου. 1887.

3) Λόγος παρηγορικός ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἐν Πελοποννήσῳ διδασκαλείῳ τὴν ἐπέτειον τῆς 25 Μαρτίου ἐορτάζοντι ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ καθηγητοῦ Ἀθαν. Μπάτσα. Ἐν Τριπόλει ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Τριπόλεως ἀδελφῶν Ν. Κλεισιούνη 1887.

4) Πραγματεία περὶ γυμναστικῆς ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῇ πρώτῃ συνεδριάσει τοῦ κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1887 ἐνταῦθα συσταθέντος γυμναστικοῦ συλλόγου ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ ἐν Πελοποννήσῳ διδασκαλείῳ καθηγητοῦ Ἀθ. Μπάτσα. Ἐν Τριπόλει τυπογ. Πετούνη καὶ Σεχιώτου 1887.

5) Λόγος θρησκευτικός ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἐνταῦθα μητροπολιτικῷ ναῷ τῆ ἀγία καὶ μεγάλη Παρασκευῆ τῆ 3 Ἀπριλίου 1887, ὑπὸ τοῦ καθητοῦ Ἀθ. Μπάτσα. Ἐν Τριπόλει Τυπογρ. καὶ βιβλιοπ. Πετούνη καὶ Σεχιώτου.

6) Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὑπὸ Π. Π. Οικονόμου γενικοῦ πρότερον ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Ἐρμού 1887.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

Ὡς μαθάνομεν μετ' ὀλίγας ἡμέρας πρόκειται νὰ γίνωσιν αἱ ἐτήσια γενικαὶ μεταβολαὶ τῶν δημοδιδασκάλων, εἴτα δὲ θέλει δημοσιευθῆ ὁ τελευταῖος ψηφισθεὶς περὶ δημοδιδασκαλικῶν παύσεων καὶ μεταθέσεων Νόμος. Ἐρχομεν δι' ἐλπίδος, ὅτι ὁ Νόμος ἐκεῖνος, ὁ μέλλων νὰ ἀναστατώσῃ τὸν δημοδιδασκαλικὸν κλάδον, δὲν ἤθελε δημοσιευθῆ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ὅτι σοφώτεροι ἤθελον ἐπικρατήσῃ σκέψεις, ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι μάτην ἠλπίσαμεν ὁ Νόμος οὗτος δημοσιεύεται.

— Ἐπειδὴ δὲ φέτος ταχύτερον θέλουσι διενεργηθῆ αἱ δημοδιδασκαλικαὶ μεταβολαί, εἰς ταύτας δὲ θὰ συμπεριληφθῶσι καὶ συνδρομηταὶ τοῦ Παιδαγωγικοῦ σχολείου, παρακαλοῦμεν αὐτούς, νὰ γνωστοποιήσωσιν ἡμῖν ἐγκαίρως τὸν τόπον τῆς διαμονῆς των, ἵνα μὴ συμβῆ καθυστέρησις τοῦ φύλλου, ἢ ἀπώλεια αὐτοῦ ἐν τοῖς ταχυδρομείοις.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

Γαλλία.—Ὁ κ. Βερθελώ ὑπουργὸς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως μετέβη τὸν παρελθόντα μῆνα εἰς τὴν Ἀλγερίαν ὅπως σπουδάσῃ ἐπιτοπίως τὴν ἐκεῖ κατάστασιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ὁ σκοπὸς τοῦ ἐπαρκῶς καταδείκνυται ἐκ τῶν ἐπομένων, ἃ σταχυολογοῦμεν ἐκ τῶν διαφόρων του λόγων, οὓς ἐξεφώνησε διατρίβων ἐν Ἀλγερίᾳ.

«Θὰ ἐγκαθιδρύσω ἐν Ἀλγερίᾳ, εἶπεν ὁ Ὑπουργός, σχολὰς τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως, ἀναγκαῖον ἐπιφράγισμα διὰ τὴν παιδείαν. Προτίθεται ἰδίως, μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῶν πλέον ἀφοσιωμένων εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, νὰ μελετήσω ἐπιτοπίως τὰ ζητήματα, ἅτινα εἶναι συναφῆ μετὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἰθαγενῶν, ἵνα τοὺς ἐνώσω μετὰ τῆς Γαλλίας, καθιστῶν αὐτοὺς μετόχους τῶν εὐεργετημάτων τῆς ἐθνικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, θεωρουμένη ὑποπτος μέχρι τοῦδε, ἐτιμήθη ἀρκούντως ὑπὸ τῆς Δημοκρατίας· κατέστη ἐν τῶν οὐσιωδεστάτων μελημάτων τῆς κυβερνήσεως. Π ἐ κ π α ἰ δ ε υ σ ι ς ἐ ν Γ α λ λ ῖ α π ρ ο ῶ δ ε υ σ ε τ ο σ ο ὕ τ ο ν, ὥ σ τ ε π λ η σ ι ᾶ ζ ο μ ε ν ν ᾶ ὑ π ε ρ β ῶ μ ε ν ἐ κ ε ἰ ν ο υ ς, ο ὗ ς ε ἴ χ ο μ ε ν ὡ ς π α ρ ᾶ δ ε ι γ μ α. Σήμερον ἐν Ἀλγερίᾳ ἐργάζεσθε διὰ τὴν παιδείαν· ἰδρύσατε σχολὴν διὰ τὰ θήλας, ἧτις πρόκειται ὑπόδειγμα. Θίγετε νῦν τὸ κύριον ζήτημα: θέλετε νὰ θέσητε εἰς ἐπικοινωνίαν τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς Ἀλγερίας, τοὺς Ἀραβας καὶ τοὺς Ναβιλιούς πρὸς τὸν πολιτισμὸν ἡμῶν»

Σ. Τὸ συμπέρασμα, ὅπερ προκύπτει ἐκ τῶν ἀνωτέρω, εἶναι ὅτι ἐν Γαλλίᾳ καὶ πανταχοῦ ὅπου προοδεύει ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις, αὐτοὶ οἱ ὑπουργοὶ θεωροῦσι

ὡς κύριον αὐτῶν μέλημα νὰ ἐπιθεωρῶσι τὰ σχολεῖα καὶ δι' ἐδικῶν ἀνδρῶν, νὰ συζητῶσι τὰ συναφῆ ζητήματα πρὸς τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν. Ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι οἱ ἐκάστοτε ὑπουργοὶ οὔτε αὐτὰ τὰ σχολεῖα τῆς πρωτευούσης ἐπιθεωροῦσιν εἰμὴ μόνον κατὰ τὰς ἐξετάσεις (!), τὰς δὲ ἐκθέσεις τῶν ἐπιθεωρητῶν, οὓς ἀποστέλλουσι πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν διαφόρων σχολείων τοῦ Κράτους, τὰς ρίπτουσιν εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ γραφείου των. Οἱ κ. ὑπουργοὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι καταγίνονται τίς ἐξ αὐτῶν περισσοτέρους νόμους νὰ θεσπίσῃ νομίζοντες ὅτι ἐν τῇ πληθύϊ τούτων ἔγκειται ἡ πρόοδος τῆς ἐκπαιδεύσεως!

Γερμανία.—Ἀναγινώσκουμεν ἐν τῇ Pädagogische Zeitung τοῦ Βερολίνου τὰ ἐπόμενα :

Ὁ κ. Dupleris καθηγητῆς γαλλικοῦ διδασκαλείου, ὅστις ταξιδεύει ἀνά τὴν Γερμανίαν δαπάνῃ τῆς κυβερνήσεώς του, πρὸς μελέτην τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἀφίκετο εἰς Βερολίνον σκοπεύων νὰ διαμείνῃ ἐκεῖ ἐπὶ μακρόν. Μανθάνομεν ὅμως, ὅτι ἐγκατέλειψε τὴν πόλιν ἡμῶν, διότι δὲν τῷ ἐδόθη ἡ ἄδεια, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκαλείου »

Ἄγγλια.—Ἀπαντῶν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ὁ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑφυπουργὸς Sir William Hart Dyke εἰς ἐπερώτησιν τοῦ κ. Channing ἐδήλωσεν ὅτι αἱ πρὸς τοὺς ἐπιθεωρητὰς ὁδηγαὶ ἀπαγορεύουσι ῥητῶς εἰς τὸ ἐξῆς τὴν χρῆσιν τῶν σωματικῶν ποινῶν ἐν τοῖς σχολείοις, καὶ ὅτι ὁ παραβαίνων ταύτας δημοδιδάσκαλος πάραυτα θὰ παύηται.

—Ἐρανοὶ συλλέγονται ἐν Λονδίῳ, ὅπως ἰδρυθῶσιν ἐστιατόρια, ἅτινα θὰ παρέχωσι τροφὴν δωρεὰν ἢ τιμωμένην μόνον ἀντὶ πενταλέπτου (penny dinners) εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς.

Πορτογαλλία.—Τὸ ὑπόμνημα τοῦ Ἀνωτέρου συμβουλίου τῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τὸ ἔτος 1886 ὀρίζει τὰς μεταρρυθμίσεις, αἵτινες δέον νὰ ἐπιτελεσθῶσιν ἐν τῇ δημοτικῇ ἐκπαιδεύσει. Μεταξὺ ἄλλων συνιστᾷ τὴν εἰσαγωγὴν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας τῆς ὑγιεινῆς, τῆς γεωγραφίας, τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας καὶ τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων τοῦ πολίτου.

Ἄμερικῇ.—Νομοσχέδιον συζητούμενον νῦν ἐν τῇ βουλῇ τῆς Μασσαχουσέτης ἀπαγορεύει τὴν ἐργασίαν ἐν Βιομηχανικοῖς καταστήμασι παντὸς παιδὸς μὴ ἔχοντος ἡλικίαν τοῦλάχιστον 14 ἐτῶν, καὶ ἀγνοῦντος νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ γράφῃ ἐπὶ ποινῇ 20 μέχρι 50 δολλαρίων· ἀπαγορεύει ἐπίσης νὰ ἐργάζεται καὶ πᾶς τις ἔχων ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν 15 ἐτῶν, ἂν εἶναι ἐντελῶς ἀγράμματος καὶ διέμεινεν ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς τόπον ὅπου ὑπῆρχον σχολεῖα. Διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἐλπίζεται ὅτι θὰ κατορθωθῇ ὅπως καὶ αὐτοὶ οἱ ἐργαζόμενοι ἐν τοῖς βιομηχανικοῖς καταστήμασι μάθωσι τὰ πρῶτα γράμματα.

Ὡς δευτέρα βαθμὶς ἀκολουθεῖ ἤδη ἡ ἀνάγνωσις τοῦ προπαρασκευασμένου κεφαλαίου. Τοῦτο τὸ κεφάλαιον βασιανίζεται, μέχρις οὐ καὶ οἱ ἀδυνατώτεροι τῶν μαθητῶν νὰ δύνωνται νὰ ἀναγινώσκωσιν αὐτὸ εὐχερῶς. Ἡ τεχνικὴ ἐπιδεξιότης τοῦ διδασκάλου πρέπει ἐνταῦθα οὕτως νὰ ἀναπτύσσεται, καθὼς καὶ εἰς τὰς πρῶτας τῆς ἀναγνώσεως ἀσκήσεις, διὰ τούτου δὲ ἡ προσοχὴ διατηρεῖται καὶ γίνεται ἔντονος ἀσκήσις τῆς ἀναγνώσεως. Πρέπει δὲ εἰς ταῦτα νὰ παρατηρήσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς. Οἱ μαθηταὶ κάθηνται ἐν καλῇ στάσει πρὸ τοῦ ἠνεωγμένου βιβλίου καὶ δεικνύουσι τὴν ἀναγινωσκομένην λέξιν. Γίνεται δὲ μετακίνησις πρὸς τὰ πρόσω, δι' ὠρισμένου σημείου, καθὼς καὶ δι' ἐνὸς τοιούτου ἡ λέξις προφέρεται. Τὰ διαλείμματα εἰς τὰς λέξεις χωριστὰ εἶναι κατ' ἀρχὰς μακρότερα, ἔπειτα βραχύτερα καὶ παύουσι φυσικῶς ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν προτάσεων. Γίνεται δὲ ἡ ἀνάγνωσις κανονικῶς πρῶτον μὲν ἐν χορῶ, ἔπειτα δὲ παρ' ἐνὸς ἐκάστου τῶν μαθητῶν, ὅταν δὲ ἐπέλθῃ κάματος, τότε ἐν ποικίλῃ ἐναλλαγῇ. Οἱ ἀδύνατοι μαθηταὶ ἀναγινώσκουσι συχνότερον· προτάσεις μένουσι μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν μνήμην, ἔπειτα συχνάκις δὲν βλέπουσι πλέον τὰς λέξεις. Διὰ τοῦτο ἀναγινώσκονται αἱ λέξεις καὶ ὄχι κατὰ σειρὰν (π. χ. ἡ πρώτη, ἡ τετάρτη, ἡ προτελευταία κ.τ.λ.) Τὸ ἀναδρομικῶς ἀναγινώσκειν συγχωρεῖται μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις. Προσκρούει μαθητῆς τις εἰς λέξιν τινά, τότε πρέπει αὕτη ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ μὴ ἀναγινώσκηται εἰς αὐτόν. Πρέπει αὐτὸς νὰ ἀναλύσῃ αὐτὴν εἰς τὰ στοιχεῖά της χαμηλοφώνως ἢ μεγαλοφώνως. Ἀδυστηρῶς δὲ εἶναι ἠμποδισμένον τὸ νὰ ἀκολουθῇ τις ἄλλον εἰς τὸ δεικνύειν τὰ ἀναγινωσκόμενα, ἢ νὰ ἀναγινώσκῃ κατόπιν τῶν ἄλλων. Πρὸς τὴν παρ' ἐνὸς ἐκάστου μαθητοῦ χωριστὰ ἀνάγνωσιν οἱ ἱκανοὶ κατὰ πρῶτον μαθηταὶ ὀρίζονται, εἶτα δὲ οἱ ἀδύνατοι. Ὁφείλομεν δὲ μετὰ τοὺς τελευταίους τούτους ὀλίγον χρόνον νὰ ἀρκώμεθα καὶ εἰς τὸ κατὰ λέξιν ἀναγινώσκειν. Ἐκάστου κεφαλαίου ἀναγινώσκηται πρὸς ἀσκήσιν πρότασις πρὸς πρότασιν· ἢ προηγουμένη πρότασις φέρεται πάντοτε πρὸς τὴν ἐπομένην, μέχρις οὐ τέλος τὸ ὅλον κεφάλαιον νὰ ἀναγινώσκηται εὐχερῶς. Βραδύτερον δύνανται μικρὰ κεφάλαια εὐθὺς μέχρι τέλους νὰ ἀναγινώσκωνται. Ἐν τῷ ἀναγινώσκειν κατὰ λέξεις προστίθενται εὐκαιρίας τυχοῦσης παρατηρήσεις περὶ τῶν σημείων τῆς προτάσεως. Ὁ ὀρθὸς τονισμὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ συντόμων ἐρωτήσεων μετὰ τὴν ἐξαιρετουμένην λέξιν. Καὶ ἡ προανάγνωσις ὑπὸ τοῦ διδασκάλου πρέπει ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν νὰ εἰσάγηται. Ἐὰν προτάσεις εἶτε ὅλα κεφάλαια ἐν χορῶ ἀναγινώσκωνται, τότε πρέπει ὁ διδάσκαλος

νά ἡγήται τούτου, καθὼς ἐν τῷ ὀμιλεῖν ἐν χορῷ, ἄλλως ὁ τονισμὸς βλάπτεται διὰ τοῦ ἐν χορῷ ἀναγινώσκειν. — Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἔπονται ἐρωτήσεις τινὲς κατὰ τὴν ὕλην, ἀναπτύξεις, ἐάν τινες εἶναι ἀναγκαῖαι, ἢ ὀλόκληροι δηλώσεις τοῦ περιεχομένου (ὑπὸ τῶν μαθητῶν). (Κατάλληλοι περικοπαὶ ἀπομνημονεύονται καὶ ἀπαγγέλλονται). Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ γίνηται μετὰ τὸν τῆς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως κάματον, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι σύντομοι αἱ περικοπαί. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν γίνεται ἐπανάληψις τῶν ἀναγνωσθεισῶν περικοπῶν.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀναγνώσεως τοῦ δευτέρου ἔτους δύναται νὰ θεωρῆται ὡς ἐπιτυχόν, ὅταν οἱ μαθηταὶ τὰς μικρὰς ἀναγνωστικὰς περικοπὰς τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῶν βιβλίου καὶ ἄλλα εἰς ταύτην τὴν βαθμίδα ὠρισμένα χωρία καὶ ἄνευ προηγουμένης ἀσκήσεως εὐχερῶς ἀναγινώσκουσι, βραδέως καὶ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἐννοίας.

2. Τὸ γράφειν. Διὰ τοῦ γράφειν ἐννοοῦνται ἐνταῦθα ἅπασαι αἱ γραφικαὶ ἀσκήσεις μετὰ τῶν προπαρασκευῶν αὐτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τῆς γλώσσης. Ὡς θέμα τοῦ δευτέρου σχολικοῦ ἔτους νομίζομεν τὴν πρόσκτησιν μιᾶς γραμματικῆς καὶ ὀρθογραφικῆς ὀρθῆς ἐκφράσεως ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πραγματευομένης ὕλης, μετὰ τοῦ περιορισμοῦ εἰς τοὺς ἀρχικοὺς τύπους τῆς ἀπλῆς προτάσεως.

Αἱ πρὸς ἐπίτευξιν τούτου τοῦ σκοποῦ ἀναγκαῖαι ἀσκήσεις τάσσονται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν. Ἐκ τῆς πλουσίας ἀναγνωστικῆς ὕλης πρέπει νὰ γίνηται σκόπιμος ἐκλογὴ κατὰ προηγουμένως ὀρισθὲν σχέδιον, ὅτι ἀπαντᾶται ἐκ τῆς (θεωρητικῆς) διδασκαλίας τῆς γλώσσης, τοῦτο δὲν λαμβάνεται χάριν αὐτοῦ τούτου, ἀλλ' εἶναι βοηθητικὸν μέσον πρὸς γραφικὴν παράστασιν. Εἰς ταῦτα ἀνήκουσιν ἡ διαίσεις τῶν συλλαβῶν, ἡ ἐτυμολογία καὶ μεταβολὴ τῶν φωνῶν τῶν, τὸ οὐσιαστικὸν ὄνομα, ἡ ἔκτασις καὶ ἐπίτασις, καὶ μερικὰ σημεῖα προτάσεως. Αἱ γραπτὰ ἀσκήσεις συνίστανται μάλιστα εἰς τὴν ἀκριβῆ ἀντιγραφὴν, γραφὴν καθ' ὑπαγόρευσιν, ἀντιγραφὴν ἀπὸ μνήμης, ἀντιγραφὴν καθ' ἑαυτὰς ἐσχηματισμένων προτάσεων ἐκ τῆς ἀναγνωστικῆς ὕλης.

Ἡ γραφὴ λοιπὸν ἄρχεται μετὰ τῆς γλωσσικῆς προσφορᾶς. Ἀναγκαιοτάτη δ' εἶναι ἡ ὀρθογραφικὴ συζήτησις (ὀρθογραφικὴ προπαρασκευή). Πᾶσαι αἱ ὀλίγον γνωσταὶ ἦτοι δύσκολοι λέξεις, πρέπει νὰ ἐξάγωνται καὶ νὰ γράφονται ἐπὶ τοῦ μέλανος πίνακος, ἐπειδὴ οἱ πολλοὶ τῶν μαθητῶν δὲν εἶναι ἐξησχημένοι εἰς τὸ γράφειν αὐτάς. Ἐκεῖ ἐν τῷ πίνακι πρέπει

νὰ παρατηρῶνται αἱ λέξεις αὗται, νὰ προφέρηται ὁ φυσικὸς φθόγγος τῶν φωνηέντων αὐτῶν, βραδύτερον δὲ νὰ συλλαβίζονται, ἔπειτα δὲ νὰ ἀντιγράφονται. Πρὸς περαιτέρω δὲ ἐνίσχυσιν ἔπεται ἡ προφορὰ τοῦ φυσικοῦ φθόγγου τῶν φωνηέντων ἀπὸ μνήμης καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ μέλανος πίνακος γραφὴ, ἡ ἀντιγραφὴ ἄνευ βοηθείας (ἀπὸ μνήμης ἢ καθ' ὑπαγόρευσιν) καὶ ἡ διόρθωσις. Γίνεται δὲ ἀσκήσις μέχρις οὗ καλῶς οἱ μαθηταὶ ἐθισθῶσι. Τὸ κυρίως ἐνδιαφέρον πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ στηρίζηται εἰς τὸ ὄρα. Διότι παρὰ τῷ παιδί ἡ ὀρθογραφία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα σκέψεως, ἀλλ' ἔργον τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς ἐκ ταύτης ἐξηρημένης συνηθείας. Πρέπει δὲ οὐδεμία ἐσφαλμένη πρότυπος λέξις νὰ θεωρῆται ὑπὸ τῶν μαθητῶν διὰ τοῦτο πρέπει καὶ ἐπὶ τοῦ μέλανος πίνακος οὐδεμία λέξις ἐσφαλμένως νὰ γράφηται, οὐδὲ νὰ μένη ἐπ' αὐτοῦ πολὺν χρόνον γεγραμμένη. Ἐάν μιᾶς λέξεως δύο διάφοροι ἀπεικονίσεις εἰς τὴν ὄρασιν ὑποβάλλονται, τότε δύναται καὶ αἱ δύο βραδύτερον καὶ πάλιν ἐν τῇ συνειδήσει νὰ ἀναπαριστῶνται, μία ὀρθὴ καὶ ἄλλη ἐσφαλμένη, καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τύχης ἡ ἐκλογὴ καὶ προτίμησις τούτων. Ὅπου ἀπλοῖ κανόνες ὑποστηρίζουσι πράγματι τὴν ὀρθογραφίαν, πρέπει νὰ γίνηται χρῆσις τούτων.

Ἐπειδὴ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει πολλὰ φωνήεντα καὶ σύμφωνα ὡς πρὸς τὸν φθόγγον ὅμοια, (π. χ. ι, η, υ, οι, ει, αφ, αυ, αβ, αυ εἰς τὰς λέξεις αὐτός, αὐτός, ἄμφις), διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προφέρηται ὁ φυσικὸς φθόγγος αὐτῶν. Ὡσαύτως εἶναι ἀναγκαῖον καὶ νὰ γίνηται συλλαβισμὸς τῶν λέξεων, ἵνα διακρίνωνται ἀκριβῶς τὰ ἀποτελοῦντα τὰς λέξεις γράμματα καὶ μὴ συγχέωνται πρὸς ἄλληλα τὰ ὅμοια τούτοις.

Τὸ ὀρθογραφικὸν (καὶ τὸ γραμματικὸν ὡσαύτως) ὕλικὸν ἐπισωρεύεται ἤδη τόσον πλουσίως, ὥστε δὲν δύναται τοῦτο πλέον νὰ γίνῃ κτῆμα πραγματικὸν τοῦ μαθητοῦ, ἀν μὴ διαταχθῆ συστηματικῶς. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ γίνηται πλήρης καὶ τελεία προπαρασκευὴ γλωσσικῶν τινῶν περικοπῶν.

Κατὰ τὴν τρίτην βαθμίδα παρατίθενται αἱ λέξεις καὶ παραβάλλονται τόσον ἐκεῖναι αἱ τῆς προκειμένης περικοπῆς, ὅσον καὶ ἐκεῖναι, αἵτινες εἶναι εἰς σχέσιν πρὸς τὰ προηγούμενα κεφάλαια. Ἐκ τῆς εὐρισκομένης ἐνταῦθα ἀναλογίας καὶ ἀντιθέσεως προκύπτουσι κατὰ μικρὸν τάξεις μεθ' ὠρισμένων γνωρισμάτων, π. χ. λέξεις μετ' ἰδιαίτερον γραμμάτων β (βοῦς, βῆξ, βοτάνη), σσ (γλῶσσα, θάλασσα), γγ (ἄγγειον, ἄγγελος). Λέξεις μετ' ἐκτάσεως ὅτε μὲν διὰ τῆς προσθήκης συμφώνου (π. χ. ἄλλος,

Βάχος—Βάχος) ὅτε δὲ ἐκ τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ αὐτοῦ φωνήεντος (ποιέω — ποιέσω — ποιήσω· ἔχω ἔεχον — εἶχον) κ.τ.λ.

Ἡ παράταξις ἐνίων κλάσεων λέξεων, αἵτινες συμφώνως πρὸς μίαν πρότυπον λέξιν ὀνομάζονται, εἶναι λίαν ὀρθή. « Ἄνευ τούτων ἡ μνήμη δὲν λαμβάνει τὰς ἀναγκαίας βοήθειας καὶ ἀποκροῦει ἐπὶ τέλους τὴν βοήθειαν ».

Ἐπὶ τῆς τετάρτης βαθμίδος συμπαρατίθενται αἱ λέξεις κατὰ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν γνωρίσματα καὶ κατατάσσονται ἀναφορικῶς εἰς τὰς κλάσεις αὐτῶν.

Συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν γράφουσιν οἱ μαθηταὶ τὰς ὀρθογραφικὰς ταύτας σειρὰς ἐν τινι τετραδίῳ. Ἐὰν ὀρθογραφικὸς κανὼν ἢ παλαιὰ τις πρότασις ἐκ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας πρέπει νὰ ἀναπτυχθῆ, τότε γίνεται τοῦτο ὁμοίως κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον. Ἐπὶ τῆς τετάρτης βαθμίδος ἡ πρότασις ἐκφράζεται καὶ ἐναποτυπῶνται δι' ὀλίγων καὶ σαφῶν λέξεων.

Τώρα πρέπει ὁ μαθητὴς νὰ μάθῃ πρὸς τούτοις, ὅτι δὲν πρέπει ὀρθῶς μόνον τὸ πρᾶγμα νὰ ἀντιλαμβάνηται, ἀλλὰ καὶ νὰ δύναται νὰ τὸ ἐφαρμόζῃ. Γράφει οὗτος διὰ τοῦτο ἐν κείμενον καθ' ὑπαγόρευσιν, αὐτοσχεδίου προτάσεις, (π. χ. τί τὰ ἐν τῇ ἀναγνωσθεῖσῃ περικοπῇ ἀναγεγραμμένα πράγματα πράττουσιν, τί αὐτὰ εἶναι, ἢ ποῖα εἶναι), δηλώσεις τοῦ περιεχομένου κ.τ.λ. Πλήρεις προτάσεις δὲν πρέπει ἀκόμη νὰ ζητῶνται. Πᾶν γεγραμμένον φυσικῶς ἀναγινώσκεται καὶ ἐξετάζεται· αἱ ἐπιδιορθώσεις ἔπονται κοινῶς. (Ἦδη ἐν τῷ γράφειν δύναται ὁ διδάσκαλος τὰ τυχόντα σφάλματα νὰ σημειοῖ). Ταῦτα δὲ σημειοῦνται καὶ διορθοῦνται βασίμως.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ

1. Παῖς καὶ γονεῖς.

Ἐγὼ εἶμαι ἐν παιδίον.

Ἐγὼ ἔχω ἓνα πατέρα καὶ μίαν μητέρα.

Πατήρ καὶ μήτηρ εἶναι ἐμοὶ γονεῖς.

Οἱ γονεῖς μου δίδουσιν εἰς ἐμὲ νὰ τρώγω καὶ νὰ πίνω.

Οἱ γονεῖς μου δίδουσιν εἰς ἐμὲ ὡσαύτως φορέματα καὶ ὑποδήματα.

Οὔτοι μὲ κοιμίζουσιν ἐπὶ μιᾶς κλίνης.

Οἱ γονεῖς μου μὲ ἀγαπῶσιν.

Ἐγὼ ἀγαπῶ ἐπίσης τοὺς γονεῖς μου.

α) Ἡ ἀνάγνωσις.

Σκοπός. Ἐκ τούτου ἀναγινώσκετε σεῖς εἰς τὸ νέον σας ἀναγνωσματάριον. Ἐν τούτῳ ἀπαντᾶται κατὰ πρῶτόν τι περὶ ἡμῶν καὶ τῶν γονέων σας.

1. Βαθμῖς. Τί ἀπαντᾶται ἐν τῷ ἀναγνωσματαρίῳ περὶ ἡμῶν καὶ τῶν γονέων σας; (Οἱ γονεῖς μου μὲ ἀγαπῶσιν. Οἱ γονεῖς μου δίδουσιν εἰς ἐμὲ νὰ τρώγω καὶ νὰ πίνω. Οἱ γονεῖς μου δίδουσιν εἰς ἐμὲ φορέματα, κ.τ.λ. Ἐγὼ ἀγαπῶ τοὺς γονεῖς μου. Ὑπακούω εἰς αὐτούς). Ἐὰν σεῖς ἔχητε ὀρθῶς ἀντιληφθῆ, θὰ ἴδωμεν. Ποῖαι λέξεις ἔπρεπε τότε νὰ ἀπαντῶνται πρότερον ἐν τῷ ἀναγνωσματαρίῳ; Δύνασθε σεῖς τώρα νὰ ἀναγνώσῃτε αὐτάς; Θὰ ἴδωμεν. Ἀναγνώσατε, τί εἶναι τεθειμένον ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ.

1. Λέξεις γνωσταί.

α) Εἷς, μία, ἓν.

β) Ἐμός, ἐμή, ἐμόν. (Πότε τὸ εἷς καὶ ἐμός γράφονται διὰ κεφαλαίου Ε.

γ) Εἷς, ἐγὼ, ἐμοῦ, εἰς ἐμέ, εἶμαι, ὡσαύτως.

δ) Καί, μήτηρ, μία μήτηρ, μήτηρ του.

(Βραδύτερον, ὅταν οὐδεμία πλέον θὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία, ὅτι πᾶσαι αἱ λέξεις θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγινώσκωνται ἐν τῷ ἀναγνωσματαρίῳ, παραιτοῦνται ἐν τῇ προπαρασκευῇ). Ἐὰν μεταχειρίζηται τις αὐτάς πρὸς γλωσσικὸν σκοπὸν, τότε ἐπαναφέρει αὐτάς πάλιν ἐν τῇ προπαρασκευῇ).

Πρὸς πλήρη βεβαιότητα ἐν τῇ ἀναγνώσει δύνανται νὰ ὑπάρχωσι ἀμφιβολίαι ὡς πρὸς τὰς λέξεις.

ε) Εἶναι (ἐνικὸν καὶ πληθυντικῶν) παιδίον, ἐν παιδίον, ἐμόν παιδίον.

ς) Παιδιά, φορέματα, πατήρ. Τὰ παιδιά, τὰ φορέματα, ὁ πατήρ.

ζ) Ὑπόδημα. Τὰ ὑποδήματα, ἐμὰ ὑποδήματα.

η) Πίνω, κοιμῶμαι.

θ) Τὰ παιδιά κοιμῶνται, τὰ παιδιά τρώγουσιν.

ι) Ἀγαπῶ.

Ποῦ ἔχετε μάθει τὸ γράμμα β; εἰς τὰς λέξεις βούς, βασιλεὺς κ.τ.λ.

Ποῖα ἡ φυσικὴ αὐτοῦ προφορὰ ; Σχηματίσατε συλλαβὰς διὰ τῆς ἐνώσεως τοῦ β μετὰ διαφόρων φωνηέντων καὶ διφθόγγων.

Φυσικὴ προφορὰ τῶν γραμμάτων διαφόρων λέξεων εὐρισκομένων ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ. Πῶς προφέρονται αἱ διφθογγοὶ *au* καὶ *eu* εἰς τὰς λέξεις *αὐξάνω*, *αὐλός*, *εὐτυχής* κτλ.

2. *Βαθμῖς*. Ἡ ἀνάγνωσις ἐν τῷ ἀναγνωσματοβιβλίῳ θὰ γίνηται ἤδη ἄνευ δυσκολιῶν. Αὕτη θὰ ἐκτελεῖται πρὸς τούτοις, καθὼς ἀνωτέρω ἤδη ἔχει δηλωθῆ. Ἐὰν πρέπει ἀκόμη νὰ εἶναι ἐπιθυμηταὶ ἀσκήσεις προφορᾶς, τότε δύνανται αὗται νὰ εἰσάγονται πρὸ τῆς τῶν λέξεων ἀναγνώσεως. (π. χ. Δείξατε τὴν πρώτην λέξιν. Προφέρατε αὐτὴν ἡρέμα κατὰ τὴν φυσικὴν τῶν γραμμάτων προφορὰν ! Ἀναγνώσατε αὐτὴν ! καὶ οὕτω καθεξῆς. Πρέπει δὲ πρὸς τούτοις νὰ γίνηται ἀσκήσις προφορᾶς, ὅταν οἱ μαθηταὶ προσκόπτωσιν, ἢ ὅταν ἀπὸ μνήμης τὰς προτάσεις γινώσκωσι, καὶ δὲν βλέπωσι πλέον εἰς τὰς λέξεις.)

6) Ἡ γραφή.

Σκοπός. Σήμερον θὰ μάθωμεν νὰ γράφωμεν ὅ,τι ἔχομεν ἀναγνώσει.

Παρατήρησις. Δὲν εἶναι ἀνάγκη ὅλη ἡ ὕλη τῆς ἀναγνώσεως νὰ συστηματοποιῆται, ἀλλὰ μόνον αἱ λέξεις, εἰς ὠρισμένα φωνήεντα ἢ σύμφωνα, κατὰ τὸν φυσικὸν φθόγγον προφέρονται. Ὁ καθόλου σκοπὸς τῆς προκειμένης ἀσκήσεως τοῦ γράφειν εἶναι γραφὴ καθ' ὑπαγόρευσιν ἀπηλλαγμένη ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων. Διὰ τοῦτο πρέπει ἡ προπαρασκευὴ νὰ πραγματοποιηθῆται μόνον περὶ τῶν ἐξῆς.

1. *Βαθμῖς*. Εἶπατε λέξεις, αἱ ὁποῖαι γράφονται διὰ κεφαλαίου γράμματος. (Δημήτριος, Παῦλος, Πέτρος, Δημοσθένης). « Ἡτό ποτε μικρὰ τις κόρη.... Ἡ κόρη τότε ἦτο πολὺ πτωχὴ. κ.τ.λ. (παραμ. πρῶτ. τὰ τάλληρα τοῦ Θεοῦ). (Κύρια ὀνόματα γράφονται πάντοτε διὰ κεφαλαίου γράμματος. Πᾶσα λέξις τιθειμένη ἐν ἀρχῇ μιᾶς προτάσεως, λαμβάνει κεφαλαῖον ἀρχικὸν γράμμα).

Εἶπατε πῶς γράφονται αἱ ἀκόλουθοι λέξεις· ἐγώ, ὡσαύτως, εἶμαι, ἐγ, καί, ἐμέ.

2. *Βαθμῖς*. Τὰς ἐξῆς λέξεις θέλωμεν ἡμεῖς νὰ παρατηρήσωμεν πῶς γράφονται. Ἀναγνώσατε τὰς λέξεις ταύτας. (Αἱ λέξεις εἶναι γεγραμμέναι ἐπὶ τοῦ μέλανος πίνακος). *Παῖδιον*, *γονεῖς*, *πατήρ*, *μήτηρ*, *ἐνδύματα*, *ὑποδήματα*, *κλίτη*, *ἔχω*, *δίδω*, *τρώγω*, *πίνω*, *κοιμῶμαι*, *ἀγαπῶ*. Εἶπατε

περὶ μιᾶς ἐκάστης τούτων τῶν λέξεων, πῶς γράφεται ! Τώρα θέλω νὰ ἀπαλείψω τὰς λέξεις ταύτας. Πῶς γράφεται ἡ λέξις *παῖδιον* ; πῶς ἡ λέξις *γονεῖς* ; καὶ οὕτω καθεξῆς.

α) Ἀντιγράψατε ἤδη τὸ χωρίον ἐκ τοῦ ἀναγνωσματοβιβλίου ! (Τὸ ἀβάκιον, τὸ κονδύλιον, τὸ ἀναγνωσματοβιβλίον ὅλα ἐν τάξει καὶ ῥυθμῷ). Παρατηρήσατε τὴν πρώτην λέξιν. (Παῖδιον). Προφέρατε τὰ γράμματα αὐτῆς κατὰ τὸν φυσικὸν αὐτῶν φθόγγον, (π—αι—δ—ο—ν—παιδίον). Γράψατε αὐτὴν τὴν λέξιν. Ἡ δευτέρα λέξις εἶναι «γονεῖς». Γράψατε αὐτήν. Ἡ τρίτη λέξις. Παρατηρήσατε αὐτήν. Προφέρατε αὐτήν. Γράψατε. (Ἀντὶ δὲ τούτων τῶν διαταγῶν μεταχειρίζονται βραδύτερον ὠρισμένα ἀκουστὰ σημεῖα, π. χ. διὰ παρατηρήσατε ἐν ἐλαφρῶν κτύπημα, διὰ τὸ προφέρατε, δύο ἐλαφρὰ κτυπήματα, διὰ τὸ γράψατε, τρία ἐλαφρὰ κτυπήματα. — Κατὰ τὴν φυσικὴν προφορὰν προφέρεται ἡ λέξις πάντοτε ὀρθῶς. Αἱ εὐκολοὶ λέξεις δὲν προφέρονται κατὰ πρῶτον, ἀλλ' εὐθὺς γράφονται). Αἱ περικοπαὶ ὡσαύτως προφέρονται.

Ἐφοῦ ἀντιγραφῆ τὸ ὠρισμένον μάθημα, ἀπαγγέλλεται τοῦτο ἐκ τοῦ ἀβακίου καὶ ἐπισκοπεῖται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου. Βραδύτερον οἱ μαθηταὶ δύνανται νὰ ἀνταλλάσσωσι τὰ ἀβάκιά των καὶ νὰ σημειῶσι τὰ σφάλματα. Κατ' ἀρχὰς θὰ πράττη καλῶς ὁ διδάσκαλος, ἵνα ἕκαστον σφάλμα αὐτὸς ὁ ἴδιος σημειῶσιν, ἐὰν αὐτὸς δύναται νὰ ἐπαρκῆ εἰς τοῦτο. Τὴν διόρθωσιν ὁ μαθητὴς πρέπει πάντοτε αὐτὸς νὰ ἐκτελῆ. Ἐὰν προφέρῃ τις τὰς κακῶς γεγραμμένας λέξεις, ἐνῷ ὅλοι οἱ ἄλλοι μαθηταὶ βλέπουσι τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος λέξιν ὅστις ἔχει πράξει τὸ σφάλμα, αὐτὸς ἄς τὸ διορθῶν.

Ἐὰν ἡ ἀπαξ γενομένη ἀντιγραφὴ δὲν εἶναι ἀρκετὴ, τότε πρέπει καὶ δεύτερον νὰ γίνῃ καὶ μάλιστα ἄνευ συνδρομῆς τῆς φυσικῆς προφορᾶς τῶν γραμμάτων. Τότε φαίνεται τὸ θέμα εἰς τὸν μαθητὴν ὡς ἐν ὅλῳ διάφορον.

β) Ἀντιγράψατε ἤδη τὴν περικοπὴν, χωρὶς νὰ βλέπητε αὐτὴν ἐν τῷ βιβλίῳ. Πῶς ὀνομάζεται ἡ ἐπιγραφὴ ; Γράψατε αὐτήν. Τὴν πρώτην πρότασιν καὶ οὕτω καθεξῆς.

3. *Βαθμῖς*. Προφέρατε καὶ ἀναγνώσατε· εἶμαι, ἔχω, ἀγαπῶ, δίδω. Πῶς ἀκούεται τὸ εἰ τὸ αἰ τὸ ε, τὸ α, τὸ ω ; Πῶς τὸ μ, τὸ χ, τὸ γ, τὸ δ ; κ.τ.λ.

4. *Βαθμῖς*. Θέσατε ὀμοῦ τὰς λέξεις, ἐν αἷς τὸ εὐ καὶ αὐ προφέρεται ὡς ἐφ καὶ ἀφ, ἢ ὡς εἶ καὶ ἀβ. Γράψατε ὀμοῦ τὰς λέξεις, ὧν τὸ εἰ, αἰ, ἠ, υ προφέρονται ὡς ι.

5. *Βαθμῖς*. Καθ' ὑπαγόρευσιν γραφὴ. (Αἱ προτάσεις δύνανται νὰ

εὐρίσκονται παρ' αὐτῶν τῶν μαθητῶν διὰ καταλλήλων ἐρωτήσεων). Ἐγὼ ἔχω γονεῖς. Ἀγαπῶ τὸν πατέρα μου. Ἀγαπῶ τὴν μητέρα μου. Ὁ πατήρ μου μὲ ἀγαπᾷ. Ἡ μήτηρ ὡσαύτως μὲ ἀγαπᾷ. Τρώγω, πίνω. Κοιμῶμαι. Οἱ γονεῖς μου ὡσαύτως τρώγουσι καὶ πίνουσι. Οἱ γονεῖς μου μοῦ δίδουσιν ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα. Οὗτοι μοῦ δίδουσιν ὡσαύτως μίαν κλίην.

IV. ΤΟ ΑΡΙΘΜΕΙΝ ΕΝ Τῇ Β' ΤΑΞΕΙ

1. Προεισαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

1. Κατὰ τὸ δεύτερον σχολικὸν ἔτος ὀφείλουσιν οἱ παῖδες νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὰς δύο πρώτας βαθμίδας τοῦ συστήματος τῶν δεκάδων, ἀφ' οὗ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἀπέκτησαν τὰ στοιχεῖα πρὸς τοῦτο, τοὺς θεμελιώδεις ἀριθμούς ἀπὸ 1 — 10. Ἀπὸ τοῦδε δὲν ἐμφανίζεται πλέον ἕκαστος ἀριθμὸς ὡς ὅλον καθ' ἑαυτὸν, ὡς ἀριθμητικὸν ἄτομον, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν πρέπει ἐν πρώτοις νὰ γνωσθῇ καὶ κατανοηθῇ ὡς μέλος τοῦ συστήματος καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ συστήματος. Ἐντεῦθεν ἤδη ἐξάγεται ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ βαθμίδῃ, ἐν τῷ διαστήματι τῶν ἀριθμῶν 1 — 100 πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ ἐξέτασις τῶν ἀριθμῶν καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς ἐπόψεις, ἧτις ἐγένετο ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς καὶ εἰς τοὺς ἀριθμούς τῆς δευτέρας τάξεως καθιστᾷ δύσκολον τὴν κατανόησιν τῶν ἀριθμῶν καὶ παραβιάζει ἰδίως τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συστήματος τῶν δεκάδων, ὅπερ εἶναι ἡ βᾶσις ὅλης τῆς ἐφεξῆς ἀριθμητικῆς. Πόσον δὲ κοπιαστικὸν καὶ δυσχερὲς συγχρόνως εἶναι ἀναγκαίως εἰς τὸ παιδίον, ἐὰν πρέπη ν' ἀντιληφθῇ π. χ. τὸ 84 κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν περιεχομένων ἐν αὐτῷ μονάδων, δυάδων, τριάδων κ.τ.λ., ἐὰν ὀφείλῃ νὰ ἐννοήσῃ καὶ ἐκφράσῃ: 84 εἶναι 84×1 , 84 εἶναι 42×2 , 84 εἶναι 28×3 , 84 εἶναι 21×4 κ.τ.λ., ἐν ᾧ ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς γίνεται διὰ μιᾶς σαφῆς εἰς τὸ παιδίον, ἐὰν παρασταθῇ ἐν τῷ ἀριθμητηρίῳ ἐξ ὀκτῶ δεκάδων καὶ τεσσάρων μονάδων. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς προτιμῶμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ βαθμίδῃ τὴν ἀνά-

πτυξιν ὅλης τῆς σειρᾶς ἐν συναφείᾳ, τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀριθμῶν κατὰ δεκάδας καὶ μονάδας καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς σειρᾶς κατὰ τὰς τέσσαρας θεμελιώδεις πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς, ἀλλ' οὕτως ὥστε πρόσθεσις καὶ ἀφαιρέσις, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολλαπλασιασμὸς καὶ διαίρεσις νὰ συνδέωνται. Αἱ μεθοδικαὶ ἡμῶν ἐνότητες λοιπὸν δὲν εἶναι οἱ καθ' ἕκαστον ἀριθμοί, οἱ ἀκολουθοῦντες ἀλλήλους, ἤτοι οἱ σπουδαιότεροι ἀριθμοὶ τῆς συστηματικῆς σειρᾶς, ἀλλ' αὐταὶ αἱ συστηματικαὶ σειραὶ καὶ αἱ κατηγορίαι προβλημάτων, ἅτινα αὐταὶ αἱ σειραὶ παρέχουσι.

2. Πρὸς ἀπόκτησιν τῶν θεμελιωδῶν ἀριθμῶν ἐν τῇ πρώτῃ τάξει τὸ ἐξοχώτατον μέσον πρὸς αἰσθητοποίησιν εἶναι τὸ ἀριθμητικὸν κιβώτιον. Ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει προτιμῶμεν τὸ ῥωσικὸν ἀριθμητήριον (ἴδ. περὶ τούτων ὁδῆγ. α' ἔτους σ. 156). Κατ' οὐσίαν μὲν ἀμφότεραι αὐταὶ αἱ ἀριθμητικαὶ συσκευαὶ κατορθοῦσι τὸ αὐτό· ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἐμφανιζομένοις νῦν μεγαλειτέροις ἀριθμοῖς τὸ ῥωσικὸν ἀριθμητήριον εἶναι εὐχειριστότερον τοῦ ἀριθμητικοῦ κιβωτίου. Πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἀριθμοῦ 64 π. χ. ἐν τῷ ἀριθμ. κιβωτίῳ ἀπαιτεῖται πάντοτε χρόνος ἰκανός, ἐν ᾧ ἐν τῷ ῥωσικῷ ἀριθμητηρίῳ ὁ ἀριθμὸς εὐθὺς εἶναι ἔτοιμος.

3 Δύναται νὰ τεθῇ τὸ ζήτημα, ποίαν μορφήν θὰ ἔχῃ ἡ διὰ γραφῆς ἀρίθμησις ἐν τῇ βαθμίδῃ ταύτῃ, θὰ εἶναι ἀπλῆ παράστασις τῶν πράξεων τοῦ κατὰ διάνοιαν ὑπολογισμοῦ, ἢ θὰ ἔχῃ τὸ σχῆμα τοῦ γραπτοῦ κανονικοῦ ὑπολογισμοῦ, π. χ. τὸ πρόβλημα 34 καὶ 57 θὰ γράφηται οὕτως: $34 + 50 = 84$, $84 + 7 = 91$, λοιπὸν $34 + 57 = 91$, ἢ οὕτως:

34

57; Θεωροῦμεν καὶ ἐν τῇ βαθμίδῃ ταύτῃ τὸ πρῶτον ὡς καλλίτερον,

91

διότι πρόωρος εἰσαγωγὴ τοῦ ἐγγράφου κανονικοῦ ὑπολογισμοῦ συνεπάγεται συνήθως τὰ χειρίστα ἐπακολουθήματα διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀριθμητικῆς διδασκαλίας, ὁ δὲ κανονικὸς ὑπολογισμὸς ἀρκούντως ἐγκαίρως ἐμφανίζεται κατὰ τὸ τρίτον ἔτος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει ἐν πρώτῳ μεταβάσει εἰς αὐτὸν νὰ λαμβάνηται μεγίστη προσοχή, ἵνα μὴ τὴν θέσιν τῆς μετὰ νοῦ ἐπεξεργασίας τῶν ἀριθμῶν καταλάβῃ μηχανικὴ τις ἐνέργεια.

4. Τὸ ἀριθμεῖν ἀπαλλάσσεται πρῶιμώτατα ἐκ τοῦ στενωτέρου συγκεντρωτικοῦ συνδέσμου, διότι ἡ ἱστορικὴ διδασκαλία (ἡ διδασκαλία τοῦ φρονήματος) καὶ ἡ πατριδογνωσία δὲν δύνανται παντάπασι νὰ διευθύνωσι τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συστήματος τῶν ἀριθμῶν. Ὅπως διόλου ὅμως

δὲν πρέπει νὰ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ συγκεντρωτικοῦ κύκλου καὶ τὸ μάθημα τῆς ἀριθμητικῆς. Θὰ κινῆται μετὰ τινος αὐτοτελείας ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ κύκλου τούτου, χωρὶς νὰ χάνη ἐντελῶς τὴν συναφειαν μετὰ τῶν μαθημάτων τῶν ἀποτελούντων τὸ κέντρον τῆς διδασκαλίας. Πολλαχῶς θὰ παρέχονται ὑποθέσεις ἐκ τῆς πραγματογνωσίας εἰς τὸ μάθημα τῆς ἀριθμητικῆς πρὸς περαιτέρω ἐπεξεργασίαν (π. χ. ἡ περὶ νομίσματος ἐξέταση, ἡ διαίρεσις τοῦ χρόνου, ἡ οἰκοδομητικὴ, ἡ διάρκεια τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ταξιδίων τοῦ Ῥοβινσῶνος, πάντα ταῦτα τὰ ἀντικείμενα ἄγουσιν εἰς τὸ ἀριθμεῖν καὶ ὑπολογίζεσθαι), πολλαχῶς δὲ ἡ πραγματογνωσία θὰ ἐπιωφελεῖται τὰς ἐν τῷ μαθήματι τῆς ἀριθμητικῆς ἀποκτηθεῖσας παραστάσεις.

Ἡ διατήρησις τῆς συναφείας τῶν ὑπὸ τῆς ἀριθμητικῆς διδασκαλίας μορφωθεισῶν παραστάσεων μετὰ τῶν ὑπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν λοιπῶν μαθημάτων σχηματισθέντων κύκλων νοημάτων θὰ καλλιεργῆται ἐν ἐκάστη μαθηματικῇ ἐνότητι ἐξαιρέτως δ' ἐν τῷ πέμπτῳ σταδίῳ, ὅπου τίθενται διαφορώτατα προβλήματα.

5. Ἡ μεθοδικὴ διάρθρωσις τῶν μαθημάτων κατὰ τὰ 5 εἰδολογικὰ στάδια τῆς πορείας τῆς διδασκαλίας διασαφηνίζεται καὶ ἐνταῦθα, μετὰ τὴν σύνοψιν τῶν μεθοδικῶν ἐνοτήτων, διὰ τινων παραδειγμάτων.

2. Σύνοψις τῶν μεθοδικῶν ἐνοτήτων.

A. Ἐντὸς τῶν ἀριθμῶν τῶν καθαρῶν δεκάδων.

1. Ἀνάπτυξις τῆς σειρᾶς τῶν καθαρῶν δεκάδων ἀπὸ 10 — 100 καὶ διαδρομὴ αὐτῶν ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὸ τέλος καὶ ἀντιστρόφως.
2. Πρόσθεσις καὶ ἀφαιρέσις μὲ καθαρὰς δεκάδας.
3. Πολλαπλασιασμὸς μὲ καθαρὰς δεκάδας.
4. Διαίρεσις καθαρῶν δεκάδων.

B. Ἐντὸς τῆς ὅλης σειρᾶς ἀπὸ 1 — 100.

5. Ἀνάπτυξις τῆς σειρᾶς ἀπὸ 1 — 20 καὶ διαδρομὴ αὐτῆς ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὸ τέλος καὶ ἀντιστρόφως.

6. Ἀνάπτυξις τῆς σειρᾶς μέχρι τῶν 100 καὶ διαδρομὴ αὐτῆς πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἀντιστρόφως.

7. Γραφὴ καὶ ἀνάγνωσις τῶν ἀριθμῶν.

8. Πρόσθεσις καὶ ἀφαιρέσις μὲ καθαρὰς μονάδας, προφορικῶς, γραπτῶς, π. χ. $6+8$, $9-7$ κτλ.

9. Πρόσθεσις καὶ ἀφαιρέσις μὲ καθαρὰς δεκάδας καὶ μονάδας, π. χ. $20+9$, $40-6$ κ.τ.λ.

10. Πρόσθεσις καθαρῶν δεκάδων μὲ δεκάδας καὶ μονάδας, καὶ ἀφαιρέσις καθαρῶν δεκάδων ἀπὸ δεκάδας καὶ μονάδας, π. χ. $28.+10$, $36+20$, $54-30$ κ.τ.λ.

11. Πρόσθεσις καθαρῶν μονάδων εἰς δεκάδας καὶ μονάδας, ἀφαιρέσις καθαρῶν μονάδων ἀπὸ μικτὰς δεκάδας καὶ μονάδας, π. χ. $47+5$, $68-6$, $52-6$ κ.τ.λ.

12. Πρόσθεσις μικτῶν δεκάδων καὶ μονάδων μὲ μικτὰς δεκάδας καὶ μονάδας, π. χ. $24+35$, $46+28$ κ.τ.λ.

13. Ἀφαιρέσις μικτῶν δεκάδων καὶ μονάδων ἀπὸ μικτὰς δεκάδας καὶ μονάδας, π. χ. $39-27$, $53-17$ κ.τ.λ.

14. Γενικὴ ἐπανάληψις διὰ συνθέτων προβλημάτων, π. χ. $14-8+23+40-5-8+56$ κ.τ.λ.

15. Ἡ σειρά τῶν δεκάδων τῆς προπαιδείας ἐν μορφῇ πολλαπλασιασμοῦ καὶ πολλαπλασιασμῶς ἐντὸς τῆς σειρᾶς ταύτης, π. χ. 1×10 , 2×10 , 3×10 κτλ. 10×1 , 10×2 , 10×3 κ.τ.λ.

16. Ἡ σειρά τῶν δεκάδων ἐν μορφῇ διαιρέσεως καὶ διαίρεσις ἐντὸς τῆς σειρᾶς, π. χ. $10:10=ἄπαξ$, $10:20=δὶς$ κτλ. 10 εἶναι τὸ ἕμισυ τοῦ 20, 10 εἶναι τὸ τρίτον τοῦ 30 κτλ., τὸ 10ον μέρος τοῦ $20=2$, τὸ 10ον τοῦ $30=3$ κτλ.

Σημ. Ὁ ἀριθ. 15 καὶ 16 εἶναι μόνον ἐπανάληψις τοῦ ἀριθ. 4 καὶ 5, ὅπως γίνη σύνδεσις πρὸς γνωστά.

17. Ἡ σειρά τῶν πέντε ἐν μορφῇ πολλαπλασιασμοῦ καὶ πολλαπλασιασμῶς ἐντὸς τῆς σειρᾶς ταύτης καὶ ἐπέκεινα τῆς σειρᾶς, π. χ. 1×5 , 2×5 , 3×5 κτλ. 5×1 , 5×2 , 5×8 , 5×10 , 5×12 , 5×16 , 5×18 (ἴδ. ἀριθ. 3 τῶν παραδειγμάτων κατωτέρω).

18. Ἡ σειρά τῶν πέντε ἐν μορφῇ διαιρέσεως καὶ διαίρεσις ἐντὸς τῆς σειρᾶς, καθὼς καὶ μὲ εὐκολώτατα προβλήματα ἐπέκεινα τῆς σειρᾶς π. χ. $5:5=1$ φοράν, $5:30=6$ κις, $5:50=10$ κις· 5 εἶναι τὸ ἕμισυ τοῦ 10, τὸ τρίτον τοῦ 15, τὸ 7ον τοῦ 35, τὸ 5ον τοῦ $5=1$, τὸ 5ον

τοῦ 10=2, τὸ 5ον τοῦ 15=3. 5 : 55, 5 : 70, 5 : 85, τὸ 5ον τοῦ 50, τοῦ 60, τοῦ 65, τοῦ 70 (ἴδ. κατωτ. ἀριθ. 3 τῶν παραδειγμάτων τῆς διδασκαλίας).

19. Ἡ σειρά τῶν δύο ἐν μορφῇ πολλαπλασιασμοῦ καὶ πολλαπλασιασμοῦ ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ καὶ ἐπέκεινα αὐτῆς, π. χ. $1 \times 2, 2 \times 2, 3 \times 2$ κτλ. $2 \times 1, 2 \times 2, 2 \times 3. 2 \times 9, 2 \times 10, 2 \times 14, 2 \times 25, 2 \times 36.$

20. Ἡ σειρά τῶν δύο ἐν μορφῇ διαιρέσεως καὶ διαίρεσις ἐντὸς τῆς σειρᾶς, μὲ εὐκολώτερα προβλήματα καὶ ἐπέκεινα αὐτῆς, π. χ. $2 : 2 = \text{ἄπαξ}, 2 : 4 = \text{δὶς}, 2 : 14 = \text{ἑπτά}.$ Τὸ 2 εἶναι τὸ ἕμισυ τοῦ 4, τὸ τρίτον τοῦ 6, τὸ 8ον τοῦ 16. τὸ ἕμισυ τοῦ $2 = 1,$ τοῦ $10 = 5,$ τοῦ $16 = 8.$ τὸ ἕμισυ τοῦ $24 = 12,$ τοῦ 48, τοῦ 66.

21. Μικτὰ προβλήματα ἐξ ὄλων τῶν τεσσάρων πράξεων, π. χ. $42 + 38, 5 \times 18, 52 - 24, 5 : 85.$

22. Σύνθετα προβλήματα, π. χ. $17 + 36 - 20, 25 + 35$ νὰ διαιρεθῇ διὰ 10 κτλ.

3. Παραδείγματα διδασκαλίας.

1. Ἀνάπτυξις τῆς σειρᾶς τῶν καθαρῶν δεκάδων ἀπὸ 10 — 100 καὶ διαδρομὴ αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους.

(ἴδ. ἀριθ. 1 τῆς συνόψεως).

Σκοπός. Σήμερον θὰ κάμωμεν νέους λογαριασμοὺς μὲ τὸ δέκα.

Βαθμὶς Α'. α) Ἐν πρώτοις κατασκευάσατε ἔτι ἄπαξ ὄλους τοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ 1—10 καὶ λέγετε : Τοῦτο εἶναι τὸ ἓν, τοῦτο εἶναι τὸ δύο, τοῦτο εἶναι τὸ τρία, μέχρι τοῦ : τοῦτο εἶναι τὸ δέκα.

Ἀντιστρόφως, δεικνύουσι καὶ λέγουσι : Τοῦτο εἶναι τὸ δέκα, τοῦτο εἶναι τὸ ἐννέα, μέχρι τοῦ : τοῦτο εἶναι τὸ ἓν.

β) Τώρα θέσατε εἰς ἕκαστον ἀριθμὸν ἓν καὶ λέγετε : Ἐν καὶ ἓν εἶναι δύο, $2 + 1 = 3, 3 + 1 = 4,$ μέχρι τοῦ $9 + 1 = 10.$

Ἀντιστρόφως; : $10 - 1 = 9, 9 - 1 = 8,$ μέχρι τοῦ $2 - 1 = 1, 1 - 1 = 0.$

Βαθμὶς Β'. Προφορικῶς. α) Ὁ Διδάσκαλος σχηματίζει ἐξ ὄλων

τῶν ἀριθμῶν τῶν ἐν μορφῇ κλίμακος τεταγμένων ἀπὸ 1 — 10 δεκάδας καὶ ἐρωτᾷ. Τί εἶναι τοῦτο; τοῦτο; τοῦτο; κτλ. καὶ τὰ παιδιά ἀποκρίνονται : Τοῦτο εἶναι δέκα, καὶ τοῦτο εἶναι δέκα κτλ.

β) Τὰ δέκα λέγονται καὶ δεκάς. Ἐπαναλάβετε το ! Τί εἶναι λοιπὸν τοῦτο; τοῦτο; τοῦτο; κτλ. Τοῦτο εἶναι μία δεκάς, καὶ τοῦτο εἶναι μία δεκάς κτλ.

γ) Ὁ διδάσκαλος κατασκευάζει βαθμηδὸν τὴν σειράν τῶν δεκάδων καὶ τὰ παιδιά λέγουσι : τοῦτο εἶναι μία δεκάς, αὐτὰ εἶναι δύο δεκάδες, αὐτὰ εἶναι τρεῖς δεκάδες μέχρις : αὐτὰ εἶναι δέκα δεκάδες.

Οἱ μαθηταὶ ἀριθμοῦσι ταχέως καὶ συντόμως : Μία δεκάς, δύο δεκάδες, τρεῖς δεκάδες, μέχρις τοῦ δέκα δεκάδες. Τὸ αὐτὸ ἀντιστρόφως : 10 δεκάδες, 9 δεκάδες, 8 δεκάδες, ἕως τοῦ : μία δεκάς.

δ) Δείξατε τὴν πρώτην δεκάδα ! τὴν δευτέραν δεκάδα, κτλ. τὴν δεκάτην δεκάδα ! Ἀριθμήσατε ταχέως (δεικνύοντες συγχρόνως) : ἡ πρώτη δεκάς, ἡ 2α δεκάς, μέχρι τῆς 10ης δεκάδος : Ἀντιστρόφως : ἡ 10η δεκάς, ἡ 9η δεκάς, μέχρι τῆς πρώτης δεκάδος. Δείξατε τὴν 3ην δεκάδα, τὴν 7ην δεκάδα, τὴν 2αν δεκάδα, τὴν 9ην δεκάδα.

Βαθμὶς Γ'. Δέκα γραμμαὶ (σημεῖα, σταυροί, μηδενικά) εἶναι μία δεκάς. Ζωγραφήσατε (μὲ γραμμάς, σημεῖα, σταυροὺς κτλ.) μίαν δεκάδα, δύο δεκάδας (τὴν μίαν ὑπὸ τὴν ἄλλην), τέσσαρας δεκάδας, ἑπτὰ δεκάδας ! Ἐὰν ἔχη ὁ διδάσκαλος πίνακα παριστάνοντα τὰς δεκάδας διὰ γραμμῶν, δεικνύει ἐν αὐτῷ τὰς δεκάδας λέγων : Ἐν τούτῳ τῷ πίνακι ὑπάρχουσιν ἐπίσης δεκάδες. Δείξατε μίαν δεκάδα ! ἀκόμη μίαν, ἀκόμη μίαν ! Ἀριθμήσατε πόσαι δεκάδες ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ πίνακος !

Δέκα παιδιά τίθενται ἐμπρός. Σὺ, δεῖξέ μοι μίαν δεκάδα εἰς τοὺς δακτύλους σου ! (Τὸ παιδίον κρατεῖ ὁμοῦ τοὺς δακτύλους ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν του). Δεῖξέ καὶ σὺ μίαν τοιαύτην δεκάδα ! Ἐκαστον νὰ δεῖξη μίαν δεκάδα !

Ὁ Α. νὰ ἔλθῃ καὶ ν' ἀριθμῆσῃ τὰς (τῶν δακτύλων) δεκάδας.

Στάδιον Β' Ἐγγράφως. α) Ὁ διδάσκαλος γράφει 1 εἰς τὸν πίνακα καὶ ἐρωτᾷ : Πῶς λέγεται ὁ ἀριθμὸς οὗτος ; Τώρα θέλω νὰ γράψω μίαν δεκάδα πῶς νὰ τὴν γράψω ; Παρατηρήσατε μία μονὰς καὶ ἓν μηδενικὸν κατόπιν λέγεται 1 δεκάς (10). Ἐν 2 καὶ ἓν 0 κατόπιν λέγονται 2 δεκάδες (20). Τίς δύναται τώρα νὰ εἴπῃ πῶς γράφονται αἱ 3 δεκάδες, 4 δεκάδες κτλ.

β) Ἐξελεθε καὶ γράψτε πάσας τὰς δεκάδας ἀπὸ τῆς 1 δεκάδος μέχρι

τῆς 10 δεκάδος, λέγων συγχρόνως : Μία δεκάς, δύο δεκάδες κτλ.

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100.

Τίς ἢμπορεῖ νὰ γράψῃ τὰς δεκάδας ὑποκάτω ἀντιστρόφως ;

100 90 80 70 60 50 40 30 20 10.

Ἀνάγνωτε τοὺς γεγραμμένους ἀριθμούς !

Δείξατε ἐν τῇ 1ῃ σειρᾷ τὰ 40 ! τὰ 80 ! τὰ 90 ! τὰ 100 !

Δείξατε ἐν τῇ 2ῃ σειρᾷ τὰ 70 ! τὰ 10 ! τὰ 50 ! κτλ.

Βαθμὶς Γ'. α) Ἴδτε εἰς τὸν πίνακα (ἐὰν ὑπάρχῃ πίναξ κατάλληλος) τοῦτον! Τίς δύναται ν' ἀναγνώσῃ τοὺς ἀριθμούς, οἱ ὅποιοι εἶναι ἐδῶ 10, 20, 30, 40, κτλ. Τίς βλέπει 6 δεκάδας ; 4 δεκάδας, 9 δεκάδας ;

β) Δύνασθε ν' ἀναγνώσῃτε ἤδη καὶ τοὺς ἀριθμούς, οἱ ὅποιοι εἶναι ἐδῶ (εἰς ἄλλον πίνακα ἀριθμητικόν).

γ) Λάβετε τὸ ἀναγνωσματάριόν σας καὶ παρατηρήσατέ, ἂν εὐρίσκητε τοιαύτας δεκάδας. Τίς εὔρε μίαν ; Ποία εἶναι ;

Βαθμὶς Δ'. Ἄνευ ἐποπτείας (αἰσθητοποιήσεως). α) Ὀνομάσατε ὅλας τὰς δεκάδας ἀπὸ τῆς 1ης μέχρι τῆς 10ης ! 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100 !

β) Ὀνομάσατε τὰς δεκάδας ἀντιστρόφως ! 100, 90, 80, 70, 60, 50, 40, 30, 20, 10.

Σημ. Τὰ παιδιά λέγουσι πάντοτε : μία δεκάς, δύο δεκάδες κτλ. καὶ 10 δεκάδες, 9 δεκάδες κτλ.

γ) Γράψατε πάσας τὰς δεκάδας ἀπὸ 1 καὶ ἐξῆς· 10, 20, 30, 40, 50, 60 κτλ. Γράψατε τὰς δεκάδας ἀπὸ τὰς 10 δεκάδας ἀντιστρόφως ! 100, 90, 80, 70, 60. κτλ.

Βαθμὶς Ε'. α) Πόσαι δεκάδες εἶναι ἐδῶ ; ἐδῶ ; (ἐν τοῖς ξυλαρίοις ἐπὶ τῆς τραπέζης). Πόσαι δεκάδες εἶναι αὐται ; αὐται ; (ἐν γραμμαῖς ἐπὶ ἀριθμητικοῦ πίνακος) ;

β) Κάμετε 3, 4, 6 δεκάδας ! Γράψατε 2, 5, 6 δεκάδας μὲ γράμμας ἐπὶ τοῦ ἀβακίου !

γ) Γράψατε (μὲ ψηφία) 1 δεκάδα, 2 δεκάδας, 4 δεκάδας, 6 δεκάδας, 7 δεκάδας, κτλ. (10, 20, 30, 40, 50, 60, 70 κτλ.)

δ) Ὁ διδάσκαλος κάμνει πολλὰς δεκάδας, οἱ δὲ μαθηταὶ γράφουσιν αὐτὰς μὲ ψηφία.

ε) Εἷς μαθητὴς γράφει ἓνα ἀριθμὸν δεκάδων, ἄλλος τις κατασκευάζει τὸν ἀριθμὸν τοῦτο μὲ ξυλάρια !

ς) Οἱ μαθηταὶ Α, Β καὶ Γ κρατοῦσι τοὺς δακτύλους αὐτῶν ὑψηλά. Γράψατε τὰς δεκάδας, τὰς ὁποίας ἀποτελοῦσιν οἱ δακτύλοι ! Ὁ διδάσκαλος γράφει 20, 30, 50, 80, οἱ μαθηταὶ δεικνύουσιν ἐπὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ πίνακος τὰς δεκάδας, τὰς ὁποίας δηλοῖ ὁ ἀριθμὸς.

2. Ἀφαίσεις μικτῶν δεκάδων καὶ μονάδων ἀπὸ μικτῶν δεκάδων καὶ μονάδων.

(Ἰδ. ἀριθ. 13 τῆς συνόψεως).

Σκοπός. Θὰ λογαριάσωμεν τὸ πρόβλημα 42—28 ! Ἔχομεν ν' ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ ἀριθμὸν μὲ δεκάδας καὶ μονάδας (42), δεκάδας καὶ μονάδας (28). Τοῦτο δὲν ἐπράξαμεν ἕως τώρα. Ἔως τώρα ἀφηρέσαμεν μονάδας ἀπὸ μονάδας (ὡς 8—5), μονάδας ἀπὸ δεκάδας (ὡς 30—5), δεκάδας ἀπὸ δεκάδας καὶ μονάδας (ὡς 25—10). Ἄς ἐπαναλάβωμεν αὐτὰ ἀκόμη μίαν φορὰν.

Βαθμὶς Α'. Ἐπαναλαμβάνεται λοιπὸν α) ἀφαίσεις καθαρῶν μονάδων ἀπὸ καθαρὰς μονάδας, π. χ. 7—4, 9—5 κτλ.

β) Ἀφαίσεις καθαρῶν μονάδων ἀπὸ καθαρὰς δεκάδας, λ. χ. 20—5, 30—3, 50—6, 88—8 κτλ.

γ) Ἀφαίσεις καθαρῶν μονάδων ἀπὸ μικτὰς δεκάδας καὶ μονάδας, λ. χ. 26—10, 32—20, 45—30 κτλ.

Βαθμὶς Β'. Τώρα ἄς λύσωμεν τὸ πρόβλημά μας : 42—28 ! Τίς ἢμπορεῖ νὰ εἶπῃ, πῶς θὰ κάμωμεν τὴν ἀφαίρεσιν ; Ἀφαιροῦμεν ἀπὸ 42 πρῶτον 20, μένουσιν 22. Ἀπὸ 22 ἀφαιροῦμεν 2, μένουσιν 20· καὶ ἀκόμη 6, μένουσι 14. Λοιπὸν 42—28=14.

Ἄς μοι εἶπῃ εἷς ἀκόμη μίαν φορὰν, πῶς ἐλογαριάσαμεν τὸ πρόβλημα ; Τίς θέλει νὰ λογαριάσῃ τὸ πρόβλημα ἀκόμη μίαν φορὰν ; 42—20=22· 22—2=20· 20—6=14. Λοιπὸν 42—28=14.

V. ΤΟ ΚΑΛΛΙΓΡΑΦΕΙΝ

1. Ἡ ἐκλογή τῆς ὕλης.

Κατὰ τὸ ἐν Ὀδηγῷ τοῦ Α' σχολικοῦ ἔτους ἐν πλάτει ἐκτεθειμέ-
νον σύστημα ἡ γραφή συνδιδάσκειται μετὰ τῆς ἀναγνώσεως, ἥτοι διδά-
σκουμεν συγχρόνως τοὺς ἀρχαίους καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφω-
σιν. Ὁ τρόπος οὗτος διευκολύνει μεγάλως τὴν ἐκμάθησιν τῆς πρώτης
ἀναγνώσεως, διότι πλείονες αἰσθήσεις ἐργάζονται συγχρόνως, γεννᾷ δὲ
τὸ διαφέρον τῶν παιδῶν, διότι, συνοδεύεται ἡ φυσικὴ προφορὰ τῶν στοι-
χείων τοῦ ἀλφαβήτου μετὰ κινήσεων τῆς χειρὸς, εἴτε ἐν τῷ κενῷ, εἴτε
ἐν τῷ ἀβακίῳ, εἴτε ἐν τῷ μελανοπίνακι, καὶ ῥυθμίζεται αὕτη κατὰ μι-
κρόν. Ἡ γραφή εἶναι δεξιότης ἀποκτωμένη πρὸ πάντων διὰ τῆς ἀσκή-
σεως τῆς χειρὸς καὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Καθὼς δὲ ἡ ἀνάγνωσις, οὕτω καὶ ἡ γραφή εἶναι λίαν ἀναγκαῖον
μᾶθημα, συντελοῦν πρὸς μείζονα μέρωσιν τοῦ πνεύματος, καὶ χρήσι-
μον εἰς τὰς βιωτικὰς ἀνάγκας καὶ χρείας. Διὰ τοῦ μέσου τῆς γραφῆς
δύναται τις νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς ἄλλους τὰς ἰδίας αὐτοῦ σκέψεις καὶ θελή-
σεις, καὶ νὰ διαφυλάξῃ ὅσα θεωρεῖ πρόσφορα, χρήσιμα καὶ συντελεστικὰ
εἰς τὴν πνευματικὴν του πρόοδον. Ἡ γραφή εἶναι τὸ μέγιστον τῆς μνή-
μης βοήθημα.

Ἐν τῇ β' τάξει ἡ γραφή, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω προβιβάζεται· δὲν
περιορίζεται εἰς τὴν γραφὴν μόνον τῶν στοιχείων τοῦ ἀλφαβήτου, ἀλλ'
ἐπεκτείνεται καὶ εἰς λέξεις καὶ εἰς προτάσεις. Ἡ γραφή ὅμως εἶναι λέ-
ξις γενικὴ, περιεκτικὴ πολλῶν ἰδιαιτέρων ἐργασιῶν. Ἐν τῷ δημοτικῷ
ὅμως σχολείῳ κατὰ τρεῖς τρόπους ἐκδηλοῦται 1) ὡς καταγραφὴ ἥτοι
γραφὴ ἀπὸ μνήμης ἐκ τοῦ πνευματικοῦ πυρῆνος τοῦ μαθητοῦ, ἢ ἐκ προη-
γηθείσης διηγήσεως τοῦ διδασκάλου· 2) ὡς ὀρθογραφία γινομένη ἐξ ἀν-
τιγραφῆς ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ διδασκά-
λου καὶ ἥτις συντελεῖ σπουδαίως εἰς μείζονα κατανόησιν τῆς γραφομένης
γλώσσης καὶ 3) ὡς καλλιγραφία περὶ ἧς ἐν τῷ παρόντι θέλομεν διαλάβει.

Ἡ καλλιγραφία, ὡς καὶ ἡ ὀρθογραφία, πρέπει νὰ διδάσκωνται ἐν τῷ
δημοτικῷ σχολείῳ· ἐν αὐτῷ πρέπει νὰ καταβάλλωνται αἱ βάσεις τῶν
δύο τούτων κλάδων τῆς καθόλου γραφῆς. Καὶ διὰ μὲν τῆς ὀρθογρα-